

LAPSEN ON SAATAVA OLLA ILONA!

Keski-Suomen Ilona-leirin lasten vertaisryhmä ja leirin vaikutus perhekuntien sisäiseen vuorovaikutukseen

Outi Koivuniemi, Sanna Rinne ja Tytti Sneck

**Opinnäytetyö
Joulukuu 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Sosiaali- ja terveysala

Tekijät Koivuniemi Outi, Rinne Sanna, Sneck Tytti	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 61+7	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Lapsen on saatava olla ilona! -- Keski-Suomen Ilona-leirin lasten vertaisryhmä ja leirin vaikutus perhekuntien sisäiseen vuorovaikutukseen.		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaajat Raija Lundahl ja Meeri Pekonen		
Toimeksiantajat Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, lastensuojelun kehittämissyksikkö –hanke		
Tiivistelmä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja sen yhteydessä toimiva lastensuojelun kehittämissyksikkö -hanke järjestivät ensimmäisen Keski-Suomen Ilona-leiriprojektin vuosien 2006–2007 aikana jatkoksi aiemmin järjestetyille Ilona-leireille. Ilona-leiri oli tarkoitettu perhehoitoon sijoitetuille lapsille sekä heidän biologisille ja sijaisvanhemmille eli perhekunnille. Keski-Suomen Ilona-leiri koostui neljästä leiriviikonlopusta, joihin sisältyi lasten ja aikuisten vertaisryhmätoimintaa sekä perhekunnittaista toimintaa. Leirillä vastuullamme oli lasten vertaisryhmän sekä perhekunnittaisen toiminnan suunnittelu ja ohjaaminen. Leirin tavoitteena oli parantaa sijais- ja biologisten vanhempien yhteistyötä ja näin ollen vahvistaa sijoitetun lapsen kuulumista kahteen perheeseen. Tavoitteena oli myös tuoda lapselle vertaistuellinen kokemus sijoitettuna lapsena elämisestä. Opinnäytetyön tehtävä oli kuvata maanlaajuinen Ilona-projekti painottaen kolmea osa-aluetta: <ol style="list-style-type: none"> 1. Keski-Suomen Ilona-projekti 2. sijoitettujen lasten vertaisryhmän toiminnan suunnittelu ja ohjaaminen 3. kaikkien leiriläisten yhteisen toiminnan suunnittelu ja toteutus. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata ja pohtia Keski-Suomen Ilona-leirin kulkua ja sen vaikutusta. Opinnäytetyön tulososio pohjautui omiin havaintoihimme sekä leiriläisten antamaan palautteeseen. Sijais- ja biologisten vanhempien vuorovaikutuksen parantuminen ilmeni jo leirin aikana, ja lasten leiristä antama palaute oli pääosin positiivista. Opinnäytetyön käyttöarvo ilmenee tulevia Ilona-leirejä suunniteltaessa. Koska opinnäytetyö oli luonteeltaan toiminnallinen, ei sillä ollut varsinaista tutkimustehtävää, -menetelmää tai tuloksia.		
Avainsanat (asiasanat) Ilona-leiri, perhekunta, jaettu vanhemmuus, vertaistuki, sijoitettu lapsi		
Muut tiedot		

Date _____

Author(s) Koivuniemi Outi, Rinne Sanna, Sneck Tytti	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 61+6	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Lapsen on saatava kokea olevansa ilona! Children's peer group at Ilona camp in Central Finland and the camp's effect on internal interaction of family networks.		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) Raija Lundahl ja Meeri Pekonen		
Assigned by Social and Welfare Centre of Expertise in Central Finland, Project for Child Welfare Development Unit.		
Abstract <p>The first Ilona camp project in Central Finland was organised during the years 2006-2007 by the Social and Welfare Centre of Expertise in Central Finland and the Project for Child Welfare Development Unit operating in connection with the centre. This project was a continuation of the previous Ilona camps. The camp was intended for children placed in foster care as well as for both their biological and foster parents, or the family network. The Ilona camp in Central Finland consisted of four camp weekends, which included peer group activities for children and adults and activities for family networks.</p> <p>During the camp, the authors were responsible for planning and supervising the activities for the children's peer group and for family networks. The objective of the camp was to improve cooperation between biological and foster parents and thus to strengthen the foster child's belongingness in both families. The aim was also to provide the child with peers' experiences of living as a foster child.</p> <p>The function of this bachelor's thesis was to describe the nationwide Ilona Project, with an emphasis on three sections:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ilona Project in Central Finland 2. Planning and supervising activities for the foster children's peer group 3. Planning and implementing shared activities for all participants <p>The purpose of the bachelor's thesis was to describe and discuss the progress and effects of the Ilona camp in Central Finland. The results section of the thesis is based on our own observations as well as on feedback received from the participants. Improvements in the cooperation between foster and biological parents were visible already during the camp, and the children's feedback on the camp was mostly positive.</p> <p>The practical value of the bachelor's thesis will be discovered when future Ilona camps are being planned. As this thesis was functional by nature, it did not have a research problem, method, or results <i>per se</i>.</p>		
Keywords Ilona camp, family network, shared parenting, peer support, foster child		
Miscellaneous		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LASTENSUOJELU JA SIJOITETTU LAPSI	6
2.1 Uusi lastensuojelulaki	6
2.2 Uusi lastensuojelulaki käytännössä	7
2.3 Yhteydenpito ja sen rajoitukset sijaishuollossa	8
3 SIJOITETUN LAPSEN KAHDET VANHEMMAT.....	9
3.1 Biologiset ja sijaisvanhemmat.....	9
3.2 Jaettu vanhemmuus.....	10
3.3 Jaetun vanhemmuuden haasteet.....	11
4 SIJAISHUOLLON YHTEISKUNNALLINEN NÄKÖKULMA	12
4.1 Sijaishuollon tilanne Suomessa	12
4.2 Sijaishuollon haasteet.....	13
4.3 Biologisen vanhemman asemaa turvaavat järjestöt.....	14
5 ILONA-PROJEKTI	16
5.1 Kaiken alku ja juuri.....	16
5.2 Aiemmin järjestetyt Ilona-leirit	17
6 KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRIPROSESSI.....	18
6.1 Toimijat ja yhteistyötahot	18
6.2 Miten meidän Ilonamme sai alkunsa?	20
6.3 Mikä oli Ilona-leirin aikataulu?	22
6.4 Miten rahoitus järjestettiin?	22
6.5 Miten leiripäivät rakentuivat?	23

7 PERHEKUNNITTAINEN TOIMINTA KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRILLÄ.....	26
7.1 Taustaa perhekunnittaiselle toiminnalle	26
7.2 Perhekunnat Ilona-leirillä	26
7.2 Perhekunnittaisen toiminnan tavoitteet	31
7.3 Perhekunnittainen toiminta käytännössä	32
7.4 Pohdintaa perhekunnittaisesta toiminnasta	33
8 LASTEN VERTAISRYHMÄTOIMINTA KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRILLÄ..	35
8.1 Yleistä tietoa lasten vertaisryhmätoiminnasta	35
8.2 Lasten vertaisryhmätoiminta Ilona-leirillä	38
8.3 Lasten vertaisryhmän tavoitteet	39
8.4 Mitä tehtiin ja kuinka se onnistui?	40
9 VALOKUVAAMINEN KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRILLÄ	44
9.1 Taustaa valokuvatyöskentelylle	44
9.2 Valokuvauksen merkitys työskentelymenetelmänä	45
9.3 Valokuvanäyttely Ilona-leirillämme	47
10 POHDINTAA KOKO LEIRIPROJEKTISTA	49
10.1 Tavoitteiden toteutuminen.....	49
10.2 Leiripalautteet	51
10.2.1 Lasten antama palaute.....	51
10.2.2 Aikuisten antama palaute	52
10.3 Tiedonkulku ja ohjaajien yhteistyö	54
10.4 Oman työskentelymme pohdinta.....	56
11 JATKOTUTKIMUSHAASTEET	57
LÄHTEET.....	59

LIITTEET

Liite 1. Ilona-leirin palautelomake lapsille – hymiöpalaute	62
Liite 2. Ilona-leirin palautelomake lapsille – avoimet kysymykset.....	63
Liite 3. Ilona-leirin arviointilomake – aikuisten palaute	65
Liite 4. Ilona-leiripäivän aikataulu	68

KUVIOT

Kuvio 1. Ilona-porukka. Yläriivi: Kristiina, Riitta,.....	19
Kuvio 2. Suunnittelupalaverissa.....	21
Kuvio 3. Multamäen pulkkamäessä.	24
Kuvio 4. Pojat kiipeilytelineissä.	25
Kuvio 5. Perhekunta 1.....	27
Kuvio 6. Perhekunta 2.....	29
Kuvio 7. Perhekunnat 3 ja 4.....	30
Kuvio 8. Perhekunnat 5 ja 6.....	31
Kuvio 9. Leiriolympialaisten tunnelmissa.	33
Kuvio 10. Yhteistä ulkoilua.....	34
Kuvio 11. Lasten vertaisryhmässä.	36
Kuvio 12. Lapset Twisterin lumoissa.....	38
Kuvio 13. Lasten kanssa ulkoilemassa.	40
Kuvio 14. Tunnepyörässä.....	43
Kuvio 15. Pupun asussa.	45
Kuvio 16. Hurja merirosvo.....	46
Kuvio 17. Valokuvanäyttelyssä.	47
Kuvio 18. Lapset saduttamassa omia kuviaan.....	48
Kuvio 19. Yhteisissä ulkoleikeissä.	49

1 JOHDANTO

Lapsen huostaanoton ja sijaisperheeseen sijoittamisen jälkeen biologisten ja sijaisvanhempien välit saattavat olla kipeät. Biologinen vanhempi saattaa tuntea syyllisyyttä ja riittämättömyyttä sijaisvanhemman rinnalla, ja lapsen aseman vanhempien välillä voi olla haasteellinen. Huostaanotettujen lasten perhehoitoon sijoittamista priorisoidaan, ja perhehoidon tukemista halutaan kehittää entisestään. Erityisesti kiinnitetään huomiota sijaisperheiden jaksamiseen. Vuonna 2000 järjestettiin Yhteisvastuukeräys, jonka varoilla Kirkon diakoniarahasto, Perhehoitoliitto ry ja Suomen kirkon seurakuntaopiston säätiö toteuttivat Toivo ja Ilona –projektin. Sen päätavoitteena oli parantaa sijais- ja biologisten vanhempien yhteistyötä ja näin ollen vahvistaa sijoitetun lapsen kuulumista kahteen perheeseen. (Hänninen 2007, 12; Laurila 2003, 106–107, 7–8.) Projekti on jakaantunut ehkäisevää lastensuojelutyötä tekevään Toivo- ja korjaavaa työtä tekevään Ilona-osioon. (Laurila 2006, 7.)

Opinnäytetyömme käsittelee Keski-Suomen Ilona-projektia, jonka suunnitteluun ja toteutukseen osallistuimme syksystä 2006 alkaen. Projektin toteuttivat Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja sen yhteydessä toimiva Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö -hanke. Hankkeessa toteutettiin kevään 2007 aikana leiri perhehoitoon sijoitetuille lapsille, heidän biologisille vanhemmilleen sekä sijaisperheilleen. Perheiden kanssa työskentely leirillä perustui vertaistuki-toimintaan, jota järjestettiin lasten ja aikuisten ryhmissä. Keski-Suomen Ilona-leirille otettiin mukaan perheitä, joissa on Keski-Suomen kuntien sijoittamia lapsia ja näiden lasten biologiset vanhemmat.

Ilona-leirejä on järjestetty aikaisemmin eri puolilla Suomea. Kokemukset näistä leireistä ovat olleet positiivisia, perheet olivat esimerkiksi kokeneet sisäisen vuorovaikutuksensa parantuneen. (Ketola, Kovalainen, Kärki, Paalanne, Wallenius, Vuorikivi, Weckström, Weckström, Wennermark 2003, 43.) Näin ollen lähtökohdat Keski-Suomen Ilonalle olivat hyvät. Opinnäytetyössämme tarkoitamme 'leiriketjulla' kaikkia Suomessa järjestettyjä Ilona-leirejä. 'Ilona-leirillä' tarkoitamme yh-

tä järjestettyä leirikokonaisuutta, esimerkiksi Keski-Suomen Ilona-leirin neljää leirikertaa.

Valitsimme aiheen opinnäytetyöhömme ensisijaisesti sen kiinnostavuuden johdosta. Keski-Suomen Ilona-projektia käytiin esittelemässä luennollamme keväällä 2006, ja kesän aikana päätimme lähteä siihen mukaan. Ilona-projekti liittyy lastensuojeluopintoihimme tiiviisti, ja siitä on varmasti tulevaisuudessa hyötyä työelämässämme. Ilona-projektista on myös todellinen hyöty lastensuojelun ammattilaisille, koska siinä testataan uuden työmenetelmän käyttöä, toimivuutta ja tarpeellisuutta. Kyseessä on siis lastensuojelun kehittämisen hanke, joka on ajankohtainen huostaanottojen lisääntyessä koko ajan, jopa kuusi prosenttia vuodessa (Säkkinen 2007, 385). Olemme pitäneet Ilona-projektissa tärkeänä myös sitä, että se lähtee lapsen edun näkökulmasta; lastensuojelun tarkoituksenaan on turvata lapselle myönteiset ja läheiset suhteet vanhempiinsa. (Ketola ym. 2003, 11.)

Opinnäytetyömme rakentuu kolmesta osa-alueesta sisältäen omia kokemuksiamme ja oppimaamme Keski-Suomen Ilona-projektin aikana. Yksi kolmesta osa-alueesta on **Ilona-toiminnan esittely** kokonaisuudessaan korostaen Keski-Suomen Ilona-leiriprojektia. **Sijoitettujen lasten vertaisryhmän toiminnan suunnittelu ja ohjaaminen** kuuluivat meille leirin aikana, ja ne ovat toinen suuri kokonaisuus raportissamme. Kolmantena osa-alueena kuvaamme **kaikille leiriläisille yhteistä toimintaa**, josta myös vastasimme. Opinnäytetyömme rakenteellinen malli poikkeaa totutusta. Selitämme käsitteet tekstin lomassa, emmekä opinnäytetyön alussa erillisessä osiossa, kuten yleensä on tapana.

Keski-Suomen Ilona-leiri koostui neljästä leiriviikonlopusta, joista ensimmäinen ja viimeinen olivat kaksipäiväisiä. Muut kaksi leirikertaa kestivät yhden lauantaipäivän. Leiripaikkana toimi Laukaan kunnan leirikeskus Multamäki. Leirille osallistui kuusi perhekuntaa, yhteensä 22 leiriläistä. Perhekunnalla tarkoitetaan sijoitettua lasta ja tämän sijais- ja biologisia vanhempia, sekä biologisia ja sijaissisaruksia.

Ilona-leirin päätavoitteena on siis parantaa sijais- ja biologisten vanhempien kanssakäymistä ja näin ollen saada sijoitetulle lapselle myönteinen kokemus kaksista vanhemmistaan (Laurila 2003, 106–107). Projektin lähtökohtana on saada lapsi tuntemaan itsensä tärkeäksi. Koska olimme pääasiassa vastuussa lasten vertaisryhmästä, asetimme sille myös omat tavoitteet käyttäen apunamme Pesäpuu ry:n sijoitettujen lasten vertaisryhmämallia. Vertaisryhmäkokoontumisille annoivat rungon etukäteen sovitut teemat, joita käsitelimme. Lasten vertaisryhmissä käsitellyt teemat olivat myös aikuisten ryhmien työskentelyn pohjana. Eräänä tärkeänä tavoitteena oli auttaa lasta käsittelemään kiintymyssuhteitaan ja mahdollista lojaliteettiristiriitaansa kaksien vanhempien keskellä. Halusimme ryhmässä rohkaista lapsia ja saada heidän äänensä kuuluviin.

2 LASTENSUOJELU JA SIJOITETTU LAPSI

2.1 Uusi lastensuojelulaki

Lastensuojelun keskeisenä periaatteena on edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia tukemalla lapsen vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä. Myös lapsen ja perheen ongelmien ehkäisy riittävän varhaisella puuttumisella on tärkeä lastensuojelullinen periaate. Kun lapsi on otettu huostaan, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta sekä muusta huolenpidosta. Vuoden 2008 alussa voimaantulevan lastensuojelulain mukaan näissä tilanteissa on pyrittävä yhteistoimintaan sekä lapsen että tämän vanhempien kanssa ja otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. (L 13.4.2007/417.)

Sekä nykyisen että tulevan lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (L 13.4.2007/417; L 5.8.1983/683.) Opinnäytetyössämme olennaista on lastensuojelulaissa määritelty sijaishuollon järjestäminen ja siihen liittyvät seikat. Lähteenä olemme pääasiassa käyttäneet uutta lastensuojelulakia, joka astuu voimaan 1. tammikuuta 2008 ja verranneet tätä jonkin verran aiempaan, vuoden 1983, las-

tensuojelulakiin. Aiempaa lastensuojelulakia enemmän uudessa laissa korostuvat sekä lasten että heidän biologisten vanhempiensa oikeudet.

Uusi lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417) suojaa biologista vanhempaa aikaisempaa lakia enemmän. Uudessa laissa säädetään, että huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava erillinen asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi, ellei sen laatimista pidetä tarpeettomana. Suunnitelmaa ei tehdä silloin, kun on kysymys tilapäisestä perheen tukemisesta. Asiakassuunnitelma tehdään yleensä lapsen ja hänen kasvatukseensa liittyvien ihmisten kanssa. Suunnitelma voidaan myös laatia yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon, kuten esimerkiksi päihdehuollon kanssa. Suunnitelmasta ilmenevät perheen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut sekä aikataulu näiden toteuttamiseen. (Räty 2007, 182–183.) Uuden lastensuojelulain mukaan suunnitelman tekemisellä pyritään turvaamaan biologisen vanhemman kuntouttaminen.

Sijoitetun lapsen asemaa muuttaa hänen osallisuutensa korostaminen, esimerkiksi lapsen kuulemista häntä koskevissa asioissa lisätään. Näin pyritään parantamaan lapsen asemaa huostaanotossa ja sen jälkeen. (Luomala 2006,7.) Lapsen mielipide on otettava sitä paremmin huomioon, mitä tärkeämmästä asiasta hänen elämässään on kysymys. Esimerkiksi lapsen koulunkäynti ja muu hänen omaan elämäänsä vaikuttava ovat tärkeitä asioita. Lapsella on mielipiteensä kertoessaan oltava myös tarpeeksi tietoa asiasta. Tiedot on annettava lapselle tarpeeksi ymmärrettävässä muodossa, ottaen huomioon esimerkiksi lapsen ikä- ja kehitystaso. (Räty 2007, 118).

2.2 Uusi lastensuojelulaki käytännössä

Sijaishuollolla tarkoitetaan uuden lastensuojelulain pykälän 49 mukaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla perhehoitona tai laitoshoidona. Sijoitetun lapsen huoltajuus pysyy lapsen biologisella vanhemmalla, ellei toisin sovita. Tuomioistuimien voi kuitenkin

päättää, että lapsen huolto uskotaan vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa (L 8.4.1983/361). Huostaanotto päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta, jonka jälkeen sosiaalilautakunta vastaa nuoren taloudellisesta tukemisesta esimerkiksi opiskeluissa (Laurila 1993, 17–18).

Uusi lastensuojelulaki velvoittaa selvittämään läheisverkoston mahdollisuudet kasvattaa lapsi. Vuonna 1983 säädetyssä laissa ei ole mainittu lapsen läheisverkoston kartoittamista. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee huomioida huostaanoton syyt, lapsen tarpeet, sisarusuhteet ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen (L 13.4.2007/417). Tämä puoltaisi sukulaissijoitusten lisääntymistä tulevaisuudessa.

Uuden lastensuojelulain mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan, miksi hänet on huostaanotettu. Asia tulisi kertoa lapselle hienovaraisesti, horjuttamatta hänen luottamustaan ja kiintymystään omiin vanhempiinsa. Lapselle ei tulisi antaa sellaista tietoa itsestään, joka voisi järkyttää tätä tai olla muuten vahingollista. Lisäksi sosiaalityöntekijän on kerrottava lapselle niistä toimista, joihin hänen asiassaan on ryhdytty tai joihin tulevaisuudessa aiotaan ryhtyä. (L 13.4.2007/417; Rätty 2007, 305–306.)

Keski-Suomen Ilona-leirille osallistuneet lapset olivat tietoisia syistä, joiden vuoksi heidät oli otettu huostaan. Erityisen hyvin he tiesivät erilaisista toimenpiteistä, joita sosiaalityöntekijät yhteistyössä vanhempien ja sijaishuoltopaikan kanssa tekivät lapsen tilanteen edesauttamiseksi. Esimerkkinä tästä on lasten ja biologisten vanhempien leirillä esittämä toive keskinäisten tapaamisten lisäämisestä.

2.3 Yhteydenpito ja sen rajoitukset sijaishuollossa

Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita läheisiä henkilöitä sijaishuoltopaikassa, sen ulkopuolella, tai pitää heihin yhteyttä puhelimitse, kirjeitse tai muulla vastaavalla tavalla. Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta

vastaavan toimielimen ja sijaishuoltopaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on voimaantulevan lastensuojelulain mukaan järjestettävä niin, ettei sijoituspaikan etäisyys estä yhteydenpitoa lapsen läheisiin. (L 13.4.2007/417.) Kunnan sosiaalihuollon on tuettava tarvittaessa lapsen ja vanhempien tapaamista esimerkiksi korvaamalla matka- tai majoituskustannuksia (Räty 2007, 307–308).

Yhteydenpitoa lapsen läheisiin voidaan lain mukaan rajoittaa esimerkiksi puhelimen käytön valvomisella, tapaamisten rajoittamisella tai kirjeiden tarkastamisella. Sekä uudessa että vanhassa lastensuojelulaissa on yhtenevät kriteerit yhteydenpidon rajoittamiselle. Näitä kriteereitä ovat muun muassa lapsen kehityksen, terveyden ja turvallisuuden vaarantuminen. Yhteydenpito ei myöskään saa vaarantaa lapsen sijoituspaikan turvallisuutta. Lapsen olinpaikka voidaan tarpeen vaatiessa myös jättää ilmoittamatta vanhemmille tai huoltajille. Yhteydenpitoa läheisiin voidaan rajoittaa myös lapsen tahdosta, jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta tai on tarpeeksi kehittynyt, jotta hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota. (L 13.4.2007/417; L 5.8.1983/683.)

3 SIJOITETUN LAPSEN KAHDET VANHEMMAT

3.1 Biologiset ja sijaisvanhemmat

Huostaanotetun ja sijaisperheeseen sijoitetun lapsen elämässä on useita aikuisia, joiden kaikkien tehtävänä on yhdessä huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Biologiset vanhemmat eivät ole pystyneet pitämään lapsesta huolta niin, että lapsen kasvuympäristö olisi ollut hyvä ja turvallinen. Tällöin lapsi saa sijaisvanhemmat, jotka huolehtivat hänestä parhaalla mahdollisella tavalla niin kauan, että biologiset vanhemmat pystyvät jälleen huolehtimaan lapsestaan. (Sijaisvanhemmaksi.fi 2006.) Vaikka lapsi otetaankin huostaan, säilyy huoltajuus biologisilla vanhemmillä. Joskus voi tosin olla perusteltua siirtää huoltajuus esimerkiksi pitkäaikaisille sijaisvanhemmille, jos se tapahtuu yhteisymmärryksessä lapsen ja vanhempien kanssa. Huoltajuuden siirtyessä ei lapsen elatusvelvollisuus kuitenkaan siirry.

Lapsi myös perii edelleen biologiset vanhempansa. He voivat myös edelleen anoa huoltajuutta takaisin. (Laurila 1993, 17; Rätty 2007, 286–287.) Todellisuudessa huostaanoton purku tapahtuu vain viidessä prosentissa tapauksista (Säkinen 2007, 385). Näin ollen lapsella on kahdet vanhemmat, mahdollisesti useamminkin.

Erialaisten vanhemmuuksien yhteensovittaminen ei aina ole yksinkertaista, eikä lapsenkaan asema tässä tilanteessa ole helppo. Lapsen takia sijoitus tulisi kuitenkin saada toimimaan mutkattomasti ja kaikkia tyydyttävällä tavalla. (Sijaisvanhemmaksi.fi 2006.) Jos biologinenkaan vanhemmuus ei aina ole helppoa, myös sijaisvanhemmaksi ryhtyminen vaatii valmistautumista ja oman elämäntilanteen kartoittamista. Sijaisvanhemmilta edellytetään valmistautumista tehtäväänsä ja sijais- ja adoptiovanhemmiksi aikoville järjestetään Pride-valmennusta. Siinä tuleville sijais- ja adoptiovanhemmille tarjotaan tietoa pääosin kokemuksellisen oppimisen kautta. Valmennuksessa kerrotaan ja keskustellaan sijoituksesta ja sen herättämistä tunteista kaikkien osallistujien kannalta. Sijais- tai adoptiovanhempien on myös mahdollista käydä täydennyskoulutuksissa ja näin päivittää tietojaan sijaisvanhemmuudesta ja lapsen tarpeista. (Pesäpuu ry.) Sijaisperheitä valmentavat muun muassa yksityiset kunnat tai kunnat yhteistyössä, Pelastakaa Lapset ry ja SOS-lapsikylä ry

3.2 Jaettu vanhemmuus

Opinnäytetyössämme tarkoitamme **jaetun vanhemmuuden** käsitteellä biologisten ja sijaisvanhempien jaettua, ”yhteisen” lapsen vanhemmuutta. Käsitteellä voidaan myös viitata avioerossa syntyvään jaettuun vanhemmuuteen. Lapsen kahdet vanhemmat ovat parhaimmillaan lapselle rikkaus ja lupaus hyvästä tulevaisuudesta, mutta jaettu vanhemmuus on myös aikuisten tasapainottelua ja suvaitsevaisuutta lapselle tärkeiden ihmisten välillä.

Keskustelussa sijaishuollosta käsitettä jaettu vanhemmuus pidetään itsestään selvyytenä. Käsite on alun perin lähtöisin lyhytaikaisista perhesijoituksista, jolloin lapsen suhteet biologisiin vanhempiin ovat olleet tärkeät, koska lapsi on mitä to-

dennäköisimmin palannut takaisin heidän luokseen. Tuolloin sijaishemmuus on ollut enemmänkin biologista vanhemmuutta täydentävää tai tukevaa. 'Jaettu vanhemmuus' -käsitettä käytetään nykyään usein puhuttaessa pitkäaikaisesta sijoituksesta sijaisperheeseen. Tämä saattaa aiheuttaa ongelmia vanhemmuuden jakamisessa; miten biologiset ja sijaishemmat voisivat tietää oman osuutensa vanhemmuudesta? (Valkonen 1996, 103–104.)

3.3 Jaetun vanhemmuuden haasteet

Kujalan (2003, 11) mukaan lapsen huostaanotto on biologiselle vanhemmalle kriisi, ja näin ollen hän tarvitsee apua tilanteeseen. Monet vanhemmat kokevat jäävänsä tilanteessa yksin. Sosiaalityöntekijöiden sekä myös biologisten vanhempien itsensä mielestä biologisilla vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus käydä läpi lapsen menettämisen kriisiä jonkun kanssa; järjestetään sijaishemmil- lekin koulutusta uuteen tilanteeseen. Biologisen vanhemman saattaa kuitenkin olla vaikea ottaa apua ja tukea vastaan sijoituksessa mukana olleilta sosiaalityön- tekijöiltä, joten ulkopuolisia avun järjestäjiä tarvitaan. Biologiset vanhemmat tarvitsevat tukea muun muassa huostaanoton käsittelyyn, vanhemmuuden vahvistamiseen ja elämänhallinnan palauttamiseen.

Rinnakkain vanhempina toimiminen samalle lapselle voi tuoda mukanaan paljon haasteita, joiden yli tulee päästä lapsen ja sujuvan arjen takia. Biologinen van- hempi saattaa helposti verrata itseään lapsen sijaishempeihin ja tuntee häpeää ja syyllisyyttä lapsen menetyksestä. Yhteisen arjen sujuvuutta ja asioiden järjes- telyä voivat estää myös biologisen vanhemman akuutit ongelmat, kuten aikatau- lu, pitkä välimatka tai mahdolliset päihde- tai mielenterveysongelmat. Asenteet voivat molemmissa perheissä olla ennakkoluuloisia puolin ja toisin, eikä yhteis- työtä edes haluta yrittää. (Kujala 2003, 14,17.)

Sijoitus on toimiva ratkaisu lapsen parhaaksi silloin, kun biologinen vanhempi on hyväksynyt sijoituksen ja näyttää hyväksyntänsä myös lapselle. Tällöin lapsi saa sisäisen luvan kiintyä sijaishempeihin ja **lojaliteettiristiriidat** vähenevät. Lojali-

teettiristiriita ilmenee sijoitetussa lapsessa ristiriitaisina tunteina kaksia vanhempia kohtaan. Lapsi pyrkii välttämään biologisten vanhempiensa loukkaamista ja haluaa myös ymmärtää heidän tekojaan, vaikka kokisikin katkeruutta vanhempiaan kohtaan. Toisaalta myös sijaisvanhemmat ovat lapselle tärkeitä, ja lapsi ymmärtää, ettei voi asua biologisen vanhemman luona. Sijoituksen aikana sijais- ja biologisten vanhempien välejä parantavat yhteinen kieli ja yhteiset päämäärät lapsen kasvatuksen suhteen. Kuitenkin myös joustavuus ja molemminpuolinen kunnioitus ja luottamus ovat pakollisia, jotta ”yhteisen” lapsen kasvattaminen onnistuisi. (Kujala 2003, 12; Pursiainen & Vepsäläinen 2007, 107.)

Sijoituksen onnistuminen on tärkeintä lapsen ja hänen kuntoutumisensa kannalta. Sijaisperheen on lapsen takia tuettava yhteyttä hänen biologisiin vanhempiin, ja lakien mukaan lapsella on yhteydenpitoon oikeus. (L 13.4.2007/417; L 8.4.1983/361.) Jos yhteys biologisiin vanhempiin jossain vaiheessa katkeaa, on sitä hankala enää myöhemmin palauttaa ilman biologisen vanhemman motivaatiota. Onnistunut yhteydenpito myös vakuuttaa lapsen siitä, että vanhempi selviytyy tilanteesta, eikä lapsen tarvitse huolehtia biologisen vanhemmansa voinnista. Sijais- ja biologisten vanhempien tulisi yhdessä työskennellen auttaa lasta tämän erokriisissä: sijoitus ei johdu lapsesta eivätkä biologiset vanhemmat aio häntä hylätä. (Kujala 2003, 18.)

4 SIJAISHUOLLON YHTEISKUNNALLINEN NÄKÖKULMA

4.1 Sijaishuollon tilanne Suomessa

Kuluneen kymmenen vuoden aikana ovat 12–15-vuotiaiden lasten sijoitukset lisääntyneet rajusti. Syyt huostaanottoihin ja sijoituksiin ovat pysyneet samoina, esimerkiksi vanhempien ja lisääntyvästi myös lasten päihde- ja mielenterveysongelmat sekä väkivaltaisuus. Lastensuojelun työntekijöille sijoitusten kasvu aiheuttaa paineita, koska henkilöstöresurssit eivät kasva samaa tahtia kuin tarve. (Keto-la 2006, 3.)

Perhehoitoliitto ja SOS-Lapsikylä ry teettivät tutkimuksen siitä, miten hyvin ihmiset tuntevat sijaisvanhemmuutta ja ovatko he aiheesta kiinnostuneita. 48 prosenttia vastaajista ei tuntenut sijaisvanhemmuutta lainkaan. Tutkimuksen tärkein tulos oli se, että ihmiset näyttäisivät olevan kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta. Saatujen taustatietojen perusteella pystytään tulevaisuudessa suuntaamaan tietoa sijaisvanhemmuudesta siitä kiinnostuneille. Säkkinen (2007, 384) mukaan perhehoidon määrä on vähentynyt jo pitkän aikaa, vaikka sijoitusten määrä on kasvanut kahdesta viiteen prosenttia vuodessa. Vuonna 2005 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 15 160 lasta, joista vain 36 prosenttia oli sijoitettu perhehoitoon. Syynä tilanteeseen on sijaisperheiden rekrytoinnin haastavuus. Ongelmana rekrytoinnissa on, että se on jätetty yksittäisten kuntien vastuulle. Sijaisperheitä rekrytoidessaan toiset kunnat toivovatkin perheiltä vakaata taloudellista tilannetta, mikä saattaa karkottaa monia mahdollisesti hyviä sijaisperheitä. (Luomala 2006a, 6-7; Luomala 2006c, 6.)

Sijaishuollon tilanne Keski-Suomessa

Keski-Suomen kunnat käyttävät sijaisvanhempien rekrytoinnissa ja valmennuksessa sekä sijoitusprosessissa Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikköä. Sijoituspalvelut ovat keskitetyt, jotta palveluketju olisi mahdollisimman saumaton, sujuva ja laadukas. Tällöin sijoituspaikkaa tarvitseva lapsi saanee mahdollisimman hyvän sijaishuoltopaikan, joka tukisi lapsen kasvua ja kehitystä. Yhteistyötä tehdään 30 eri kunnan sosiaalityöntekijöiden, lastensuojelulaitosten, perhekotien, sijais- ja tukiperheiden kanssa. Vuosittain Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö vastaa noin 60–85 uuden lapsen sijoituksesta. Suurin osa näistä sijoitetaan perhehoitoon, ja tähän pyritään etenkin pienten lasten kohdalla. Jyväskylän sijaishuoltoyksikkö järjestää myös koulutusta ja valmennusta tuki- ja sijaisperheille. (Jyväskylän kaupunki 2002; Hakkarainen 2006, 6-7.)

4.2 Sijaishuollon haasteet

Lehtisen (2006, 16) mukaan jotkut lastensuojelun ammattilaiset ovat todenneet biologisten vanhempien vastustavan eniten perhesijoituksia ja toivovat sen sijaan

lapsensa päätyvän laitokseen. Sijaisperheen ilot ja surut –reportaasissa 45 minuuttia –ohjelmassa (MTV3, 28.3.2007) kerrottiin tämän johtuvan siitä, että biologiset vanhemmat pelkäisivät joutuvansa kilpailuun vanhemmuudesta. Näin ollen sijaisvanhempien onkin tärkeää muistaa tapaamisen olevan oikeus sekä lapselle että vanhemmalle. (Lehtinen 2006,16.) Lapsi tarvitsee ympärilleen sosiaalisen ihmisverkoston tunteakseen olonsa turvatuksi. Kuitenkin Ketola ym. (2003, 12–14) sanovat, että vaikka lapsen biologiset vanhemmat eivät kykenisi antamaan turvaa, ei vanhemmuutta voi ottaa heiltä pois.

SOS-Lapsikylä ry:n vuonna 2000 tekemän tutkimuksen mukaan lähes puolet biologisista vanhemmista jäi huostaanottotilanteessa ilman tukea joko omasta tahdostaan tai siksi, ettei apua pyynnöistä huolimatta tarjottu. Jos biologinen vanhempi koki saaneensa apua ja tukea huostaanottotilanteessa, tuli se useimmiten ystävilta ja sukulaisilta. (Koisti-Auer 12–13.) Toisaalta myös sijaisvanhemmat kokevat jäävänsä alakynteen sosiaalityöntekijöiden asettautuessa biologisen vanhemman puolelle esimerkiksi keskusteluissa, joissa sovitaan lasten tapaamisista. (Luomala 2006b, 18.)

Kunnista yli puolet tarjoaa aktiivisesti biologisille vanhemmille omia palvelujaan (muun muassa perheneuvola tai mielenterveystoimisto), mutta yli 60 prosenttia näistä kunnista on sitä mieltä, että heidän tarjoamansa tukimuodot ovat riittämättömät. Yli kolmannes kunnista ei puolestaan tarjoa mitään tukea biologisille vanhemmille. Haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mielestä ongelmana on myös se, että harvat vanhemmat pystyvät ottamaan apua vastaan. Toimivimmiksi avun muodoiksi lapsen huostaanottotilanteessa mainitaan kriisiterapia ja vertaistuki. Sitä tarjoavat monet järjestöt, kuten Sininauhaliitto ja Katulähetys ry sekä Ilona-leirit eri puolilla maata. (Koisti-Auer, 12–13.)

4.3 Biologisen vanhemman asemaa turvaavat järjestöt

Lastensuojelujärjestöjä on aina ollut Suomessa paljon, esimerkiksi Pelastakaa lapset ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry ja Pesäpuu ry, jotka keskittyvät lähinnä lap-

sen ja perheiden tukemiseen. Biologisen vanhemman asemaa vahvistamaan on vasta viime vuosien aikana syntynyt uusia järjestöjä. Järjestöt tarjoavat vertaistukea ja tietoa lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvissä kysymyksissä. Järjestöillä on selkeä yhteiskunnallinen asema, sillä ne keräävät tutkimusten avulla tietoa jäseniinsä liittyvistä asioista ja tulosten avulla pyrkivät herättämään yleistä keskustelua. Järjestöille on selvästikin tarvetta, sillä lapsen huostaanoton ja sijoituksen kokeneet perheet ja suvut jäävät usein yksin vaikeassa ja raskaassa elämäntilanteessa. Uusien järjestöjen syntymistä on edesauttanut myös biologisten vanhempien herääminen vaatimaan oikeuksiaan.

Sukupuu ry

Sukupuu ry on keskisuomalainen yhdistys, joka on saanut nimensä vuonna 2005. Nimi kuvastaa sitä, että yhdistyksen toimintaan osallistuu sijoitettujen lasten vanhempien lisäksi muitakin lapselle tärkeitä henkilöitä, kuten sukulaisia ja läheisiä. Yhdistys korostaa toiminnassaan sitä, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten yhteydet vanhempiin ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin säilyvät myös sijoituspaikassa. Yhtenä yhdistyksen toiminnan tavoitteena on solmia rakentavia suhteita sosiaaliviranomaisiin ja muihin yhteistyötahoihin. (Sukupuu ry.)

Järjestön tavoitteena on auttaa ja tukea lastensuojelutoimenpiteiden aiheuttamisessa tilanteissa lapsen vanhempia ja muita omaisia. Yhdistys tarjoaa tietoa lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvissä asioissa, sekä vertaistukea. Sukupuu ry:n mukaan jo pelkästään kokemusten jakaminen antaa voimaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vertaistuen avulla sijoitetun lapsen läheisten on helpompi käsitellä sijoitusprosessin aiheuttamia syyllisyyden, häpeän ja surun tunteita. (Mt.)

Jyväskylän Katulähetys ry

Jyväskylän katulähetys ry on perustettu vuonna 1953. Yhdistyksen toiminnan pohjana on kristillinen elämäkatsomus ja tavoitteena on Jyväskylän seudulla asuvien syystä tai toisesta syrjäytyneiden kokonaisvaltainen tukeminen. Yhdistys tukee ja rohkaisee jäseniään elämän arjessa kunnioittaen yksilöllisyyttä ja jokaisen omaa mielipidettä. (Arvaja 2006.)

Yhdistyksen toiminta on laajaa, joten tässä mainitsemme opinnäytetyömme kannalta olennaisen eli Katulähetyksen tekemän perhetyön. Jyväskylän Katulähetyksessä on tehty perhetyötä vuodesta 1999. Perheet tulevat Katulähetyksen asiakkaiksi pääosin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ohjaamina. Perhetyön työmuotoja yhdistyksellä ovat vanhempien ja lasten vertaisryhmät, lasten oma perhetyöntekijä ja perheleirit. (Jyväskylän Katulähetys ry 2006.)

5 ILONA-PROJEKTI

5.1 Kaiken alku ja juuri

Alun perin Toivo ja Ilona -projekti on saanut alkunsa vuoden 2000 Yhteisvastuukeräyksestä, jonka rahoituksen turvin Kirkon Diakoniarahasto, Perhehoitoliitto ry ja Suomen kirkon seurakuntaopiston säätiö järjestivät sen. Lähtökohtana projektissa oli pyrkiä turvaamaan sijoitetuille lapsille hyvä vanhemmuus. Projektin nimi syntyi ajatuksesta, että *lapsen on koettava olevansa ilona, jotta hän voi kokea olevansa toivo*. Projekti koostuu kahdesta osiosta, joilla on samoja tavoitteita. Ilona-osio, johon omakin opinnäytetyöprojektimme kuuluu, on korjaavaa työtä ja Toivo-osio ennaltaehkäisevää. Kohderyhmänä olivat huostaan otetut lapset ja nuoret sekä heidän vanhempansa ja läheisensä. (Laurila 2003, 7-8; Ketola ym. 2003, 7.)

Toivo ja Ilona -projektille asetettiin tavoitteeksi

1. *kehittää vanhemmuutta tukevia toimintamuotoja sekä sijaishuoltoon että ennaltaehkäisevään lastensuojeluun*
  2. *herättää keskustelua yhteisvastuullisesta vanhemmuudesta*
  3. *antaa välitöntä apua vaikeuksissa oleville lapsiperheille*
  4. *tutkia tehtyä kehittämistyötä ja antaa siitä raportti*
- (Laurila 2003, 8).

Näitä tavoitteita syvennettiin vielä myöhemmin sekä luotiin yhteisiä arvoja projektille. Ilona-osion ensisijaiseksi tavoitteeksi nousi biologisten vanhempien ja sijaiskotivanhempien välisen yhteistyön parantaminen. Osatavoitteita laadittiin van-

hemmuuden vuorovaikutukseen ja vanhempien kasvattajan rooliin sekä lapsen ja nuoren kannalta. Osatavoitteita vanhempien vuorovaikutuksen parantamiseksi olivat tiedonkulun parantaminen, luottamuksen ja avoimuuden lisääminen sekä tuoda kokemuksia yhtäläisistä kasvatustavoitteista. Vanhempien kasvattajaroolin osatavoitteita olivat ilon tuominen vanhemmuuteen, biologisten vanhempien mukaan ottaminen sekä vertaistukikokemukset. (Laurila 2003, 106–107.)

Ilona-projektissa lasten ja nuorten kannalta haettiin kokemusta siitä, että heidän molemmat vanhempansa tekevät keskenään yhteistyötä ja että vanhempien keskinäinen vuorovaikutus on myönteistä. Myös lapsille ja nuorille haluttiin antaa vertaistukikokemuksia sekä elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia. Osatavoitteisiin liittyy myös itse leirillä huomaamamme tärkeä asia, eli lapsen kokeman lojaliteettiristiriidan väheneminen. (Laurila 2003, 107).

5.2 Aiemmin järjestetyt Ilona-leirit

Ilona-leirejä on aikaisemmin järjestetty neljä kertaa. Kaksi ensimmäistä leiriä järjestettiin Järvenpäässä, kolmas Kuopiossa ja neljäs Raumalla. Kuten Keski-Suomen leiriprojektissa, aiemmissakin järjestettiin sekä kahden että yhden päivän mittaisia leirikertoja. Leiripäivät koostuivat yhteisestä ohjelmasta, vertaisryhmistä ja perhekuntatapaamisista. Erona aikaisempiin Ilona-projekteihin oli leiripäivien määrä. Aiemmin järjestetyissä projekteissa leirikertoja on ollut kuusi. (Ketola ym. 2003, 23 – 24.) Keski-Suomen Ilona-leiriä järjestettiin neljänä viikonloppuna. Ensimmäinen ja viimeinen leirikerta oli kaksipäiväisiä ja kaksi keskimmittä yhden päivän mittaisia. Keski-Suomen Ilona-leirikokonaisuutta järjestettäessä pyrimme huomioimaan aiempien leirien palautteen ja muutosehdotukset esimerkiksi perhekuntien määrässä ja niiden yhteisten kokoontumisten järjestämisessä.

Ensimmäinen, Järvenpään Ilona-leiri aloitettiin vuoden 2001 joulun alla. Leirille osallistui yhteensä viisi perhekuntaa, joiden biologiset vanhemmat sekä sijaisvanhemmat olivat halukkaita osallistumaan yhteiselle leirille. Pelko biologisten vanhempien poisjäännistä oli kuitenkin suuri, koska kokemusta aiemmista leireistä ei ollut. Leirin jälkeen osallistujilta kerättiin palautetta, jonka perusteella tehtiin

jatkosuunnitelmia seuraaville leireille. Palautteen myötä päätettiin esimerkiksi selkeyttää tiedonkulkua, vastuukysymyksiä sekä päätösvaltaa. Sosiaalityöntekijöiden rooliin leireillä haluttiin kiinnittää jatkossa myös enemmän huomiota. Yksi melko iso asia seuraavaa kertaa varten oli haastatella biologiset vanhemmat ennen leirien alkua, jotta saataisiin selville toiveet ja tavoitteet. (Laurila 2003, 110–115).

Ennen toista Järvenpään leiriä järjestäjät ehtivät haastatella osan biologisista vanhemmista, joilla suurin odotus liittyi oman lapsen tapaamiseen. Näihin toiveisiin vastattiin antamalla heille mahdollisuus yöpyä lastensa kanssa leirikerroilla. Leirillä järjestettiin myös aiempaa enemmän perhekuntien erillisiä kokoontumisia, joissa oli mukana sosiaalityöntekijä tai joku vetäjästä. Myös toisen leirin osallistujilta kerättiin palaute, joka oli pääosin myönteistä. Tosin leiri oli ollut osallistujamäärältään suurempi kuin oli ajateltu, ja se toi hieman haasteita esimerkiksi ryhmäytymiseen. Seuraavalle leirille päätettiin ottaa vähemmän leiriläisiä sekä jatkaa tärkeitä perhekuntatapaamisia ja vertaistuen saamista. (Laurila 2003, 116–121).

Kolmannella leirillä Kuopiossa oli mukana kuusi perhekuntaa, ja leiri sai osallistujiltaan positiivista palautetta. Leirille osallistuvat aikuiset kävivät Pesäpuu ry:n Pride-täydennyskoulutuksen osion ”Lapsen perhesuhteet”. Pride-koulutus antaa valmiuksia sijaisvanhemmille, mutta leirin yhteydessä koulutukseen osallistuivat myös lasten biologiset vanhemmat. (Pesäpuu ry.) Jatkoa varten päädyttiin siihen tulokseen, että Ilona-osio osoittautui toimivaksi keinoksi yhteisen vanhemmuuden vahvistamisessa. (Laurila 2003, 121–122; Siekkinen 2007.)

6 KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRIPROSESSI

6.1 Toimijat ja yhteistyötahot

Jyväskylässä sijaitsee Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske, joka hallinnoi muun muassa Kehys-hanketta, eli Keski-Suomen lastensuojelun kehittämisyksikköä. Alkuperäinen toive Keski-Suomen Ilona-leiriprojektiin lähti Kehyk-

sen kehittäjäsosiaalityöntekijöiltä Riitta Siekkiseltä ja Pia Lahtiselta. He ovat olleet päävastuussa Keski-Suomen Ilona-projektista, johon on tuonut tärkeän työpanoksen myös moni muu toimija. Suuren vastuun projektista kantoi Kehyksen projektityöntekijä Salla Tolppila, joka huolehti käytännön järjestelyistä ja yhteydenpidosta. Leirin järjestelyissä ja käytännön toteutuksessa toimivat Jyväskylän Katulähetys ry:n Perhepolku-projektin työntekijä Hanna Kytölä ja Tuula Vilokkinen-Saxlund, joka on itsekin sijaisvanhempi ja Pride-kouluttaja.

Kuvio 1. Ilona-porukka. Yläriivi: Kristiina, Riitta, Pia ja Midori. Alarivi: Salla, Tytti, Sanna ja Outi. Kuvasta puuttuvat Tuula ja Anu.

Merkittävä työpanos Keski-Suomen Ilona-projektille tuli sekä meistä Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoista että Jyväskylän yliopiston sosiaalityön opiskelijoista. Jyväskylän yliopistosta mukana olivat projektityön opintoihinsa liittyen opiskelijat Anu Hänninen, Kristiina Ruuskanen ja Midori Shimada sekä heidän ohjaajansa Marjo Kuronen. Yliopisto-opiskelijoiden työ koostui pääasiassa leirin yleisestä suunnittelusta ja leiripalautteen keräämisestä ja kokoamisesta. Myös omat ohjaajamme Meeri Pekonen ja Raija Lundahl olivat tärkeä taustatuki,

vaikka eivät päässeetkään osallistumaan itse leireille. Yhdellä leirikerralla oli mukana myös Kehys-hankkeessa harjoitteluaan tekevä sosiaalityön opiskelija.

Meidän vastuullamme projektin aikana oli ensisijaisesti lasten vertaisryhmien suunnittelu sekä toteutus. Tämän lisäksi suunnittelimme ja toteutimme kaikille yhteisen toiminnan, kuten leiriolympialaiset. Teimme myös paljon yhteistyötä sosiaalityön opiskelijoiden kanssa, esimerkiksi leireillä tarvitsimme aika ajoin apua lasten ryhmien ohjaamiseen.

6.2 Miten meidän Ilonamme sai alkunsa?

Ilona-leiriprosessi lähti osaltamme käyntiin syksyllä 2006, jolloin olimme mukana ensimmäisissä suunnittelupalavereissa. Syksyn aikana järjestettiin useita tapauksia Kehyksen tiloihin, jolloin leiriprojekti alkoi pikkuhiljaa muodostua. Alussa sovimme, mitkä leirin osa-alueet ovat kenenkin vastuulla. Näitä asioita täsmensimme tulevissa palavereissa leirikohtaisesti. Yhteisissä palavereissa yleensä sovimme, mitä kukin seuraavaksi tekee. Meidän tehtäviimme kuului pääasiassa lasten vertaisryhmän ja kaikkien leiriläisten yhteisen tekemisen suunnittelua. Seuraavissa palavereissa mietimme kaikkien järjestäjien kanssa, minkä voisi tehdä toisin tai mikä toimisi erityisen hyvin.

Kuvio 2. Suunnittelupalaverissa.

Suunnittelupalavereja järjestettiin säännöllisesti ennen leirejä. Ennen ensimmäistä leirikertaa oli tammikuussa 2007 koko päivän kestävä kenraaliharjoituspalaveri, jossa sovimme tarkasti jokaisen tehtävät ja vastualueet. Leiri käytiin tunnitunnilla läpi, valitsimme perhekunnille omat ohjaajat sekä jokainen meistä sosionomiopiskelijoista otti muutaman lapsen ”omaksi lapsekseen”, joista huolehti leirin aikana. Kenraaliharjoituksessa pyrimme ottamaan huomioon kaiken mahdollisen, mitä leirillä voisi tulla eteen. Poissaolojen vuoksi sovittuja asioita jouduttiin muuttamaan leirien aikana, mutta onneksi kaikki olivat joustavia, joten suuria ongelmia ei päässyt syntymään.

Ennen seuraaviakin leirejä järjestettiin aina palaveri, jossa sitten kävimme jokaisen leirikerran läpi. Jokaisen leirikerran jälkeen oli myös kokoontuminen, jossa purettiin edellinen leiri, arvioitiin onnistumista ja haasteita sekä mahdollisia muutoksia seuraavaa leirikertaa varten. Palaverit olivat meille hyödyllisiä, koska niissä saimme varmuutta omiin päätöksiimme, sekä vaihtoehtoja toimintasuunnitellemme.

Kokoontuimme usein myös kolmestaan pitämään omia palaverejamme, joissa suunnittelimme toimintaa lasten vertaisryhmiin sekä yhteiseen ajanviettoon. Suunnittelimme ja toteutimme koko leiriketjun kestävätkä leiriolympialaiset, jotka

huipentuivat lopetusviikonlopun palkintojenjakoseremoniaan. Saimme lasten vertaisryhmäsuunnittelussa paljon tukea Kehyksen kehittäjäsosiaalityöntekijä Pia Lahtiselta, joka oli mukanaamme suunnittelutyössä ja antamassa vinkkejä. Saimme toki paljon apua kaikilta projektiin osallistuvilta ja oli hyödyllistä päästä yhteisissä palavereissa kuulemaan myös muiden mielipiteitä omista suunnittelmistamme.

6.3 Mikä oli Ilona-leirin aikataulu?

Keski-Suomen Ilona-leiri järjestettiin kevään 2007 aikana. Alun perin leiriketjun piti olla viisi leirikertaa kestävä, koostuen kahdesta viikonlopusta ja kolmesta yksittäisestä leirilauantaista. Aikatauluongelmien johdosta se kuitenkin lyhennettiin neljään leirikertaan. Leiriketjun aloitusviikonloppu järjestettiin 10.–11.2.2007, jonka jälkeen olivat kaksi yksittäistä leiripäivää 24.2. ja 24.3. Lopetusviikonloppu pidettiin 14.–15.4.2007. Leirien jälkeen järjestettiin vielä toukokuussa Ilona-seminaari Kehyksen tiloissa, jossa esittelimme oman osuutemme Ilona-projektista. Seminaariin oli kutsuttu leirin järjestäjien lisäksi muun muassa lasten sosiaalityöntekijät, sijaishuoltoyksikön työntekijät ja Laukaan vapaa-ajantoimikunnan henkilöstöä.

Koska meillä ei ollut aiempaa kokemusta tällaisesta projektista, tuntui ensimmäinen leiriviikonloppu tulevan aivan liian äkkiä. Kuitenkin asiantuntevalla työryhmällä kaikki sujui erittäin mallikkaasti, ja saimme hyvää palautetta aloitusviikonlopusta. Välillä koimme aikataulun tiukaksi, koska oli niin paljon asioita, joita piti ottaa huomioon. Sen lisäksi, että suunnittelimme ja toteutimme jokaisen leirikerran erikseen, piti myös huomioida koko leirin jatkuvuus esimerkiksi lasten vertaisryhmän teemojen avulla. Paljon aikaa vei myös yhteisen tekemisen suunnittelu, ja se oli mielestämme erittäin tärkeä osa leiriä.

6.4 Miten rahoitus järjestettiin?

Keskustelimme budjetista yhteisissä kokouksissa, mutta me emme juuri osallistuneet Keski-Suomen Ilona-projektin rahoituspuolen miettimiseen. Leirien budjet-

tia helpotti kovasti opiskelijoiden osallistuminen kaikkeen mahdolliseen suunnitteluun ja toimintaan. Kehys maksoi Salla Tolppilan ja Tuula Vilokkinen-Saxlundin palkkiot, Riitta Siekkinen ja Pia Lahtinen tekivät virkatyötään. Hanna Kytölä toimi projektin alussa harjoittelijana Kehyksessä, ja projektin edetessä hänen pestinsä siirtyi Katulähetykselle Perhepolku-projektiin, jonka puolesta hän sai toimia projektissa loppuun saakka. Ruokailusta vastasi leiriä varten palkattu kokki. Leirille osallistuvien kustannukset maksoi lapsen sijoittanut kunta, joten siitä ei syntynyt kynnystä leirille osallistuville eikä kustannuksia järjestäjälle. Kunnat maksoivat myös leiriläisten matkakustannukset, jolloin leirille pystyttiin osallistumaan pidemmänkin matkan takaa.

Keski-Suomen Ilona-projektilla oli myös sponsoreita; Osuuskunta Keskimaa antoi 200 euron lahjoituksen ruokailun kustannuksiin ja Kylpylähotelli Peurunka ilmaisen uimareissun leiriläisille. Kaikki leirille osallistuneet lapset saivat t-paidan, jonka lahjoitti Pesäpuu ry. Leirille osallistuneet sijaislapset saivat Minun kirjani -kansion, joista jokaisen hinnasta kirjat myynyt Perhehoitoliitto antoi viiden euron alennuksen. (Hänninen ym. 2007, 8.) Minun kirjani on Perhehoitoliiton, Pesäpuu ry:n ja Pelastakaa Lapset ry:n yhteistyönä tehty kansio, jonka avulla sijoitettu tai adoptoitu lapsi voi käydä läpi omaa elämäänsä, kokemuksiaan ja tunteitaan. Minun kirjani –kansion mukana tulee opas myös vanhemmille kirjan käytöstä lapsen kanssa. (Perhehoitoliitto.) Medianäkyvyyttä Ilona-leiri sai Perhehoito-lehdessä (3/2007), jonka toimittaja Leila Hänninen vieraili viimeisellä leirikerralla. Toimittaja haastatteli sekä leiriläisiä että leirin järjestäjiä ja otti valokuvia artikkeliinsa.

6.5 Miten leiripäivät rakentuivat?

Keski-Suomen Ilona-leiri järjestettiin Laukaassa leirikeskus Multamäessä, jonka Laukaan vapaa-aikatoimen tiimi VATTI vuokrasi. Multamäen ympäristö on viihtyisä ja soveltui hyvin käyttöömme. Leirikeskus koostui päärakennuksesta, ohjaajien rakennuksesta, ruokalasta, harrastetilasta sekä saunarakennuksista ja pienistä majoitusmökkeistä. Harrastetila oli pääasiassa lasten vertaisryhmän käytössä, mutta siellä pidettiin myös osa yhteisestä toiminnasta. Aikuisten ryhmät ko-

koontuivat muissa sisätiloissa. Illanvietot järjestettiin päärakennuksessa, jossa oli iso oleskelutila. Leirikeskuksen pihapiiri on laaja ja monipuolinen erilaisia toimintoja ajatellen. Lasten kanssa viihdyimme kiipeilytelineissä ja pulkkamäessä, ja alue soveltui hyvin myös erilaisiin ulkopeleihin.

Kuvio 3. Multamäen pulkkamäessä.

Jokainen leirikerta oli oma kokonaisuutensa, mutta ne kaikki yhdessä muodostivat koko Keski-Suomen Ilona-leirin. Ensimmäinen ja viimeinen leirikerta olivat kaksipäiväisiä, joten niihin mahtui enemmän yhteistä, vapaampaa toimintaa koko leiriporukan kesken. Kaksi yksittäistä lauantapäivää olivat varsin tiiviitä ohjelmaltaan, ja niissä keskityttiin pitkälti teemallisiin vertaisryhmiin. (Liite 4.) Aloitimme ja päätimme jokaisen leirikerran ohjaamalla erilaisia tutustumis- ja lämmittelyleikkejä aamiaisen tai välipalan lomassa. Ensimmäisellä ja toisella leirikerralla leikit olivat enemmänkin tutustuttamisleikkejä, mutta myöhemmin niitä käytettiin tunnelmaan virittäytymiseen tai loppuleikkejä kotiinlähtöön valmistautumiseen.

Yleensä leiripäiviä rytmittivät ruokailut, joista oli helppo lähteä aina uuteen toimintaan tai ryhmään. Leiripäivien aikana vuorottelivat lasten vertaisryhmä, perhekuntatyöskentely, aikuisten vertaisryhmät sekä yhteinen toiminta ja ulkoilu. Kahdella leirikerralla ennen lasten vertaisryhmän kokoontumista olivat lapset puolisen tuntia mukana perhekuntatyöskentelyssä, josta aikuiset sitten jatkoivat omaa työskentelyään ja lapset siirtyivät omaan ryhmäänsä.

Kuvio 4. Pojat kiipeilytelineissä.

Ilona-leirikerrat päättyivät aina yhteiseen tunnelmien purkuun ja palautteen keräämiseen leiriläisiltä. Me keräsimme lapsilta palautetta jokaisella leirikerralla Pesäpuu ry:n tunnesäätikartalla. Lisäksi pidettiin aikuisten ja lasten kanssa yhteinen purkutilanne, joissa leiritunnelmia käytiin läpi erilaisin menetelmin. Erilaiset loppuleikit olivat yksi tapa kerätä palautetta, esimerkkinä muunneltu versio tutusta hedelmäsalaattileikistä, jossa ideana oli huutaa erilaisia leiriin liittyviä asioita ja mielipiteitä, joiden perusteella leikkijät vaihtoivat paikkaa keskenään. Näiden kokoontumisten lisäksi palautetta kerättiin myös kirjallisena sekä lapsilta että aikuisilta. Jokaisella leirikerralla, kun leiriläiset olivat lähteneet kotimatalle, oli vielä lopuksi meidän ohjaajien ja järjestäjien yhteinen purkukokous. Oli hyödyllistä päästä porukassa keskustelemaan omista ajatuksistaan leiriin liittyen. Näissä tilaisuuksissa heräsi myös yleensä uusia ajatuksia koskien tulevia leirejä sekä parannusehdotuksia joihinkin toimintoihin.

7 PERHEKUNNITTAINEN TOIMINTA KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRILLÄ

7.1 Taustaa perhekunnittaiselle toiminnalle

Osaksi leiriohjelmaa olimme suunnitelleet yhteistä toimintaa, johon osallistuvat sekä aikuiset että lapset. Suurin osa toiminnasta tapahtui perhekunnittain, mutta mukana oli myös lasten ja aikuisten välisiä kilpailuja. Jokainen leirikerta aloitettiin orientoitumisleikillä, johon kaikki osallistuivat. Päätimme jokaisen leirikerran myös yhteisellä tekemisellä. Näin pyrimme luomaan koko leiriporukkaan hyvää yhteishenkeä. Ensimmäisellä ja viimeisellä leirikerralla yhteistä toimintaa oli mukana huomattavasti enemmän, sillä yöpyminen leirikeskuksesta mahdollisti paremmin yhteisen ajanvieton.

Vastuu lapsista kuului leirin aikana lasten sijaisvanhemmille. Usein lapset kuitenkin kysyivät myös meiltä opiskelijoilta tai muilta leirin aikuisilta lupaa esimerkiksi ulos lähtöön, mikä aiheutti epäselviä ja ristiriitaisia tilanteita. Ryhmätoiminnan valmistelu vei paljon ohjaajien aikaa, eikä aina jäänyt mahdollisuutta lasten valvomiseen esimerkiksi ulkoleikeissä.

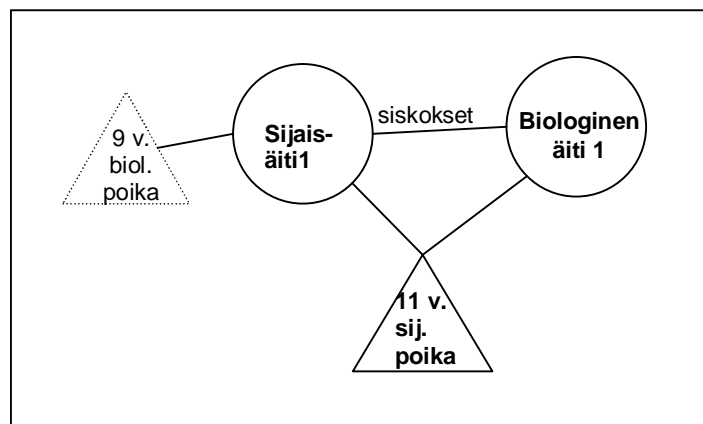
7.2 Perhekunnat Ilona-leirillä

Perhekunta-käsite tuli meille tutuksi Keski-Suomen Ilona-leiriprosessin myötä. Ketolan ym. (2003, 41.) mukaan perhekuntaan kuuluvat sijoitettu lapsi, biologiset ja sijaisvanhemmat. Toisinaan perhekuntaan voi kuulua myös muita sukulaisia, isovanhempia tai kummeja, jotka lapsi kokee itselleen tärkeiksi ja läheisiksi. Perhekuntaan voivat kuulua myös sijaisperheen biologiset tai sijoitetut lapset. Ohjaamassamme lasten vertaisryhmässä lapset kokivat, että myös lemmikkieläimet kuuluivat perhekuntaan. Keski-Suomen Ilona-leirillä mukana oli 6 perhekuntaa, yhteensä 22 ihmistä. Kaksi sijaisisää olivat veljiä keskenään, joten osa lapsista oli tuttuja toisilleen. Koimme tärkeänä esitellä opinnäytetyössämme leirille osallistuneet henkilöt, koska he loivat leirin ja sen tunnelman. Lisäksi halusimme esitellä vertaisryhmämme lapset, sillä vertaisryhmän ohjaaminen oli tärkeä osa toimin-

taamme. Leiriläisten yksityisyyden suojaamiseksi olemme muuttaneet henkilöiden tunnistetietoja.

Perhekunnittainen toiminta leirillä tarkoitti toimintaa, jossa kaikki leiriläiset olivat mukana. Ne perhekunnat, joissa oli kaksi eri perheistä sijoitettua lasta, jakautuivat kahteen joukkueeseen. Lapsi, hänen biologinen vanhempansa ja toinen sijaisvanhemmista muodostivat yhden joukkueen. Joukkueiden ollessa erikokoisia täydensimme niitä tasapuolisuuden vuoksi ohjaajilla.

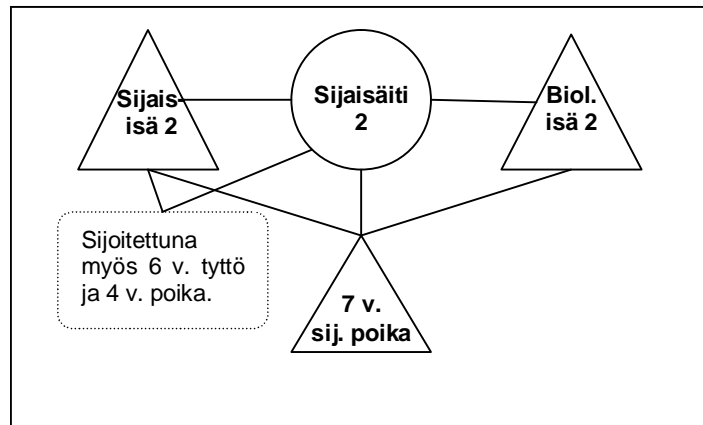
Yhdessä perhekunnassa (Kuvio 5) on kyseessä **sukulaissijoitus**, eli sijoitettu 11-vuotias poika asuu tätinsä perheessä. Hän on ollut sijoitettuna 5 vuotta. Perhekunnasta leireille osallistuivat sijoitettu poika ja hänen biologinen ja sijaisäitinsä sekä tämän 9-vuotias poika. Ennen leiriä poika tapasi äitiään kolmen viikon välein. Biologinen äiti ei hyväksy huostaanottoa, mikä tietysti vaikuttaa myös sijoitetun pojan sopeutumiseen sijaisperheeseen. Huostaanottoon johtaneet ongelmat jatkuvat biologisella äidillä edelleen, ja ne estivät häntä osallistumasta muutamille leirikerroille. Leiriviikonloppujen aikana havaitsimme, että tällä sijoitetulla pojalla on paljon työstettävää sijoituksensa ja sen aiheuttamien tunteiden suhteen etenkin sijaisveljeään kohtaan. Pojat taistelivat leirillä äidin huomiosta, mikä vaikutti perheen ilmapiiriin ja jaksamiseen. Sijoitettu poika oli ryhmässä vetäytyvä, mutta kuitenkin kiinnostunut siitä, mitä muut lapset puuhasivat.

Kuvio 5. Perhekunta 1.

Sukulaissijoitus voidaan tehdä yksityisesti, jolloin sukulaisperheen kanssa vain sovitaan, että lapsi kasvaa nyt heidän kodissaan. Näissä tilanteissa lastensuojelun tarvetta ei välttämättä ole. Lapsen hoito sukulaisperheessä voidaan järjestää myös avohuollon tukitoimena, jolloin lastensuojelun tarve on. Leirille osallistuvassa perhekunnassa kyse oli lapsen sijaishuollon järjestämisestä perhehoitona sukulaisperheessä. Lastensuojelun tarve näissä tapauksissa vaatii jo lapsen huostaanottoa. Heinon (2001, 7, 17) mukaan sukulaissijoituksissa lapsella on enemmän kontakteja sukuunsa kuin muilla tavoin sijoitetuilla. Sukulaisperheeseen sijoitetun lapsen on myös todettu voivan paremmin johtuen juuri verkostojen säilymisestä. Sukulaissijoituksissa riskit ovat suuret, mutta niiden onnistuessa tulokset ovat hyviä. Sijaisvanhemmaksi lapselle ryhdytään mieluummin lapsen ollessa ennestään perheelle tuttu. Tämä seikka puoltaisi sukulaisperhettä mietittäessä huostaanotetulle lapselle sijaiskotia. (Luomala 2006, 7.)

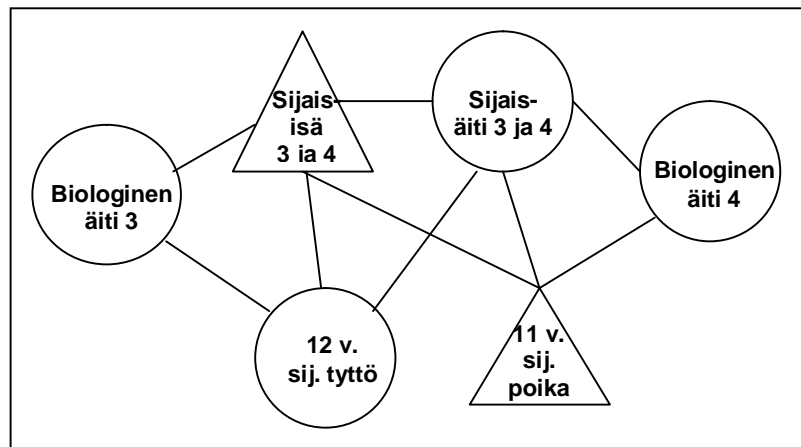
Toinen perhekunta (Kuvio 6) koostuu sijoitetusta 7-vuotiaasta pojasta, pojan biologisesta isästä sekä sijaisvanhemmista. Leirillä olivat myös mukana samassa sijaisperheessä asuvat pojan sijaissisarukset, jotka eivät osallistuneet lasten vertaisryhmään, koska eivät olleet Keski-Suomen sijoittamia. Poika on ollut sijoitetuna kuusi vuotta samaan perheeseen ja tapaa usein biologista isäänsä ja tämän vanhempia. Biologisella isällä on hyvät välit koko perheeseen, ja huostaanotto ja sijoitus ovat tahdonmukaisia ja hyväksytyjä asioita. Sijoitetulla pojalla ei ole suhdetta biologiseen äitiinsä, ja leirikerroilla tulikin ilmi pojan halu tavata äitiään ja tämän sukua. Lasten ryhmässä poika oli osallistuva, keskittymiskykyinen ja fiksu ja otti hyvin osaa ryhmässä käytyihin keskusteluihin. Sijoitetulla pojalla on FAE-diagnoosi, joka tarkoittaa, että lapsen kehityksessä havaitaan häiriötä.

Kuvio 6. Perhekunta 2.

Kolmas perhekunta (Kuvio 7) koostuu sijoitetusta 12-vuotiaasta työstä, tytön biologisesta äidistä sekä sijaisvanhemmista. Tyttö on ollut sijoitettuna samaan perheeseen 11 vuotta ja on kiintynyt siihen vahvasti. Sijoitetulla työllä on FAS-diagnoosi, joka saattaa vaikuttaa lapsen keskushermostoon tai kasvonpiirteisiin. Tällä perhekunnalla oli ennen leirille tuloakin luontevat välit, ja tyttö vieraili lähellä asuvan äitinsä luona säännöllisesti. Biologisesta isästä ei meillä ollut tietoa.

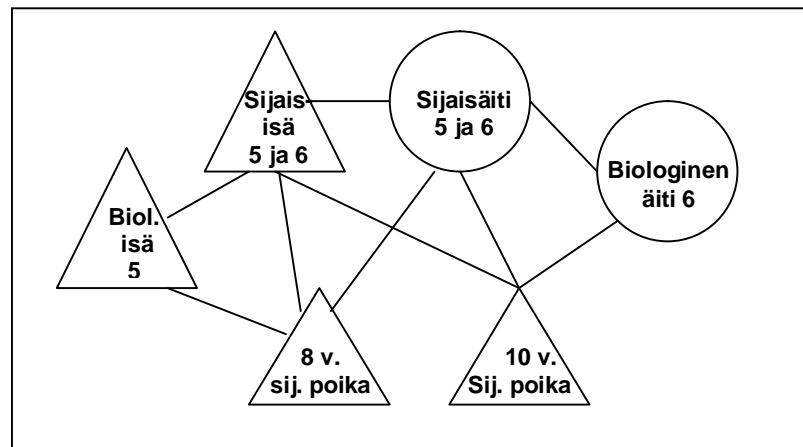
Edellä mainitussa sijaisperheessä asuu myös kaksi vuotta sijoitettuna ollut 11-vuotias poika, jonka biologinen äiti osallistui leirille. Heistä muodostui neljäs perhekunta (Kuvio 7). Biologinen äiti on pahoillaan huostaanotosta, mutta ymmärtää kuitenkin, ettei voi huolehtia lapsestaan omien ongelmiansa vuoksi. Biologisen äidin akuutit ongelmat olivat esteenä muutamalle leirikerralle osallistumiselle, mutta aina, kun poika ja äiti tapasivat, olivat heidän välinsä lämpimät ja luontevat. Biologista isäänsä poika ei tapaa, eikä biologisella äidillä ole sukua tukenaan. Pojalla kerrottiin olleen aiemmin itsetuhoisia puheita. Vertaisryhmässä poika antoi kuitenkin itsestään paljon, oli kohtelias, hoksaava ja osallistui mielellään kaikkeen toimintaan.

Kuvio 7. Perhekunnat 3 ja 4.

Viidenteen perhekuntaan (Kuvio 8) kuuluu 8-vuotias sijoitettu poika, hänen biologinen isänsä ja sijaisvanhempansa. Poika sijoitettiin perheeseen vauvaikäisenä kiireellisen huostaanoton seurauksena. Isä on ollut halukas tapaamaan biologista poikaansa, mutta pitkän välimatkan takia tapaamiset ovat olleet harvassa. Leirien jälkeen isän ja pojan tapaamisten säännöllistämistä suunniteltiin, ja perhekuntaa vaivanneita asioita saatiin leirillä purettua. Biologista äitiään, jolla on uusi perhe, poika tapaa harvoin. Poika on asettunut hyvin sijaisperheeseensä, ja hän oli myös ryhmässä hyvin mukana ja tuli toimeen muiden ryhmäläisten kanssa.

Samoilla sijaisvanhemmilla on perhehoidossa myös 10-vuotias poika, jonka biologinen äiti osallistui leirille. He muodostivat kuudennen perhekunnan (Kuvio 8). Poika on asunut sijaisperheessään seitsemän vuotta. Ennen leirejä poika ei tavannut biologista äitiään paljon äidin akuutteihin ongelmiin liittyen. Samasta syystä äiti jätti tulematta muutamalle leirikerralle. Sijoitettu poika tapaa biologista isäänsä harvoin, ja tällä on uusi perhe. Toisaalta poika käy kyllä biologisen äitinsä vanhempien luona ja tapaa myös muita sukulaisiaan. Hän oli reippaasti mukana ryhmässä ja tuli toimeen toisten kanssa, vaikka saimmekin etukäteen tietää hänen kestävän heikosti pettymyksiä. Poika oli vilkas, mutta osasi tarpeen mukaan myös keskittyä toimintaan.

Kuvio 8. Perhekunnat 5 ja 6.

7.2 Perhekunnittaisen toiminnan tavoitteet

Perhekunnittaiselle toiminnalle olimme asettaneet tavoitteeksi yhdessä olemisen ja hauskanpidon. Tähän pyrimme järjestämällä leikkimielisiä ja rentoja toimintoja, joihin kaikkien leiriläisten olisi helppo osallistua. Tarkoituksena oli edistää ryhmässä toimimista sekä ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta. Halusimme myös saada aikaan tasavertaisuuden tunteen kaikkien leiriläisten – myös ohjaajien – kesken. Tavoitteena oli saada leirille välitön ja avoin ilmapiiri, joka sallisi hyvää mieltä tuovan leirikokemuksen kaikille.

Lapsen nostaminen keskiöön näkyi perhekunnittaisessa toiminnassa. Lapselle tärkeä kokemus oli nähdä molempien vanhempiensa toimivan yhteistyössä ja kannustavan toinen toistaan. Usein myös yhteinen toiminta oli suunniteltu siten, että lapsi sai toimia ”asiantuntijana”, ja näin ollen pyrimme tukemaan lapsen omanarvontunteen vahvistumista. Perhekunnittaisen toiminnan tarkoitus oli olla vuorovaikutusta edistävä ja koko perhekuntaa **voimauttava** kokemus.

Voimaantuminen tai voimautuminen tarkoittaa ihmisen sisäisen voimantunteen rakentumista. Se on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi. Vaikka voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, toinen ihminen voi sitä tukea. Voimaa ei kuitenkaan voi antaa toiselle, vaan se löytyy ihmisestä itsestään. Voimaantumista tapahtuu erityisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sosi-

aalisen tuen keinoin pystytään edesauttamaan sen prosessia. Tähän edellytyksenä on, että myös tukija on voimaantunut. Voimaantuminen itsessään voidaan ymmärtää sekä keinona että tavoitteena. (Niemi, Nietosvuori & Virikko 2006, 290–291; Siitonen 2000.)

7.3 Perhekunnittainen toiminta käytännössä

Ensimmäisenä leiriviikonloppuna keskityimme tutustumiseen ja yhteistoiminnallisuuteen. Jokaisen leirikerran aloitti rakenteeltaan samanlainen tutustumisleikki, jossa ensimmäisellä kerralla järjestäytyttiin ensin etunimen mukaiseen aakkosjärjestykseen ja sitten ikäjärjestykseen ilman puhetta, ainoastaan eleillä kommunikoiden. Tämä oli helppo tapa saada yhteyttä toisiin leiriläisiin, säilyttäen kuitenkin oma tila. Sitten kerroimme mistä pidämme erityisesti ja mistä emme pidä. Tavoitteena oli tuoda esiin, että hyvien asioiden lisäksi leireillä voi jatkossa puhua myös negatiivisista asioista ääneen kenenkään tuomitsematta.

Koko leiriä perhekunnittaisena toimintona yhdistivät leiriolympialaiset. Jokaiselle leirikerralle olimme suunnitelleet olympialaisosakilpailun, johon jokainen perhekunta osallistui. Lajeja suunnitellessamme pystyimme hyödyntämään erittäin hyvin koulutustamme, ja pääsimme käyttämään liikunta- ja ilmaisukursseilla oppimiamme menetelmiä. Osakilpailut olivat urheilullisuutta, nokkeluutta tai tarkkuutta vaativia. Lajien monipuolisuudella pyrimme saamaan kaikkien leiriläisten vahvuuksia esiin. Esimerkkinä olympialaisosakilpailusta voidaan mainita erilaiset viestilajit ja valokuvasuunnistus. Leiriolympialaiset toivat leirikerroille jatkuvuutta ja jännitteitä viimeisen leirikerran palkintojen jakoon asti.

Kuvio 9. Leiriolympialaisten tunnelmissa.

Yhtenä osana perhekunnittaisena toimintaa olivat ulkopelit ja –leikit, sillä huhtikuinen sää oli upea. Talvella laskimme leirikeskuksen pulkkamäessä lasten ja aikuisten kesken. Ohjelmaa muokattiin tarvittaessa, ja usein leiriläisten toiveesta ohjasimme uudestaan joitakin leikkejä ja otimme myös heidän ideoitaan vastaan. Suurin osa leiriläisistä oli motivoituneita pelaamaan ja osallistumaan, joten uusien toimintojen ohjaaminen oli antoisaa.

7.4 Pohdintaa perhekunnittaisesta toiminnasta

Leirin alussa ison ryhmän ohjaaminen tuntui haasteelliselta, sillä suurin osa leiriläisistä oli vieraita toisilleen ja meille. Koimme toiminnassa tärkeänä hyvän ja joustavan suunnittelun, johon panostimme erityisesti. Tämä toi ohjaukseen itseturvaa ja jämäkkyyttä, ja ihmisjoukosta muodostui pikkuhiljaa ryhmä. Tavoitteemme perhekuntien ja leiriläisten ryhmäytymisestä siis onnistui. Tätä ajatustamme tukee leiriläisten toive järjestää tapaamisia Ilona-leirin jälkeenkin.

Koska ryhmäytymiseen oli panostettu, luottamus ryhmän kesken syntyi. Huomasimme, että ryhmäläisten luottaessa toisiinsa heidän oli helpompi heittäytyä toimintaan ja leikkeihin. Ryhmän ilmapiiristä muodostui turvallinen ja avoin. Esi-

merkkinä hyvästä tunnelmasta voisimme mainita eräästä illanvietosta, jossa leiriläiset heittäytyivät mukaan Hölmöläisnäytelmään ja saivat nauraa myös itselleen.

Tärkeintä toiminnan suunnittelussa oli mielestämme lasten huomioiminen. Kun opimme tuntemaan leirin lapset, huomasimme heidän pitävän liikkumisesta ja ulkoilusta. Hyödynsimme tätä tietoa – ja Multamäen leirikeskukseen hyviä puitteita – suunnitellessamme leirikertojen sisältöä. Koska leiripäivän työskentely saattoi olla henkisesti raskasta, ohjatut liikunnalliset tuokiot toivat sekä aikuisille että lapsille tervetulleeseen katkoksen päivään. Omaksi vahvuudeksemme leiriryhmän ohjaamisessa koimme joustavuuden. Olimme valmiit muuttamaan omia suunnitelmiamme lasten ja aikuisten toiveiden mukaan joskus lyhyelläkin varoitusajalla. Pyrimme lisäämään toivottuja toimintoja aina kun mahdollista, esimerkiksi lasten toiveen levyraadista.

Kuvio 10. Yhteistä ulkoilua.

Haasteellisena leiripäivien aikana koimme aikuisten ajoittain ilmenevän kilpailuhenkisyden. Kaikki eivät osanneet suhtautua peleihin leikkimielisesti, mikä aiheutti kitkaa perhekuntajoukkueiden välille. Tämän lisäksi meidän olisi pitänyt huomioida paremmin leiriläisistä pienimmät järjestämällä heille ikätasoaan vastaavaa

tekemistä. Tällä olisimme mahdollistaneet muun perhekunnan täysipainoisen osallistumisen toimintaan. Toisaalta koimme mukavana, että toimimme kaikki yhdessä suurena ryhmänä. Mahdollisia seuraavia Ilona-leirejä järjestettäessä olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, että kaikki leiriläiset, myös ohjaajat, saataisiin osallistumaan yhteisiin toimintoihin. Omana tavoitteenamme oli tasavertaisuus kaikkien kesken, ja koemme saavuttaneemme tavoitteen vain osittain.

Havaintojemme ja saamamme palautteen mukaan perhekunnittainen toiminta oli varsin onnistunutta. Lapsi näki kaksien vanhempiansa toimivan yhteistyössä ja sai itse samalla positiivista huomiota. Yhdessä toimiminen näytti mielestämme yhdistävän perhekuntia ja parantavan perhekunnan sisäistä vuorovaikutusta. Leikkien lomassa biologisen ja sijaisvanhemman roolit unohtuivat, kun pyrittiin kohti yhteistä päämäärää lasta ajatellen.

8 LASTEN VERTAISRYHMÄTOIMINTA KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRILLÄ

8.1 Yleistä tietoa lasten vertaisryhmätoiminnasta

Vertaistuellalla tarkoitetaan sekä aikuisen että lapsen tilanteessa vastavuoroista ja vapaaehtoista kokemusten ja ajatusten vaihtoa sekä tukemista samassa elämäntilanteessa tai samojen ongelmien kanssa elävien kesken. Näin syntyy ajatus siitä, ettei ole yksin eikä ainoa ongelmaa läpikäynyt. Vertaistuellalla on suuri merkitys asiakkaalle, eikä ammattiapu korvaa sitä, sillä vertaistoiminnassa ihminen ei ole hoidon kohteena vaan itse toimijana ja kokijana. Näin ollen vertaistuen avulla voimavarat kriisin voittamiseen löytyvät omasta itsestä, kun vertaistukija tukee, kuuntelee ja auttaa niiden löytämisessä. (Pöyhtäri 2000.) Vertaistuen muotoja ovat muun muassa internetin keskustelupalstat ja eri toimijoiden järjestämät vertaisryhmät.

Kuvio 11. Lasten vertaisryhmässä.

Lasten ja nuorten vertaisryhmätoimintaa on järjestetty Yhdysvalloissa, Kanadas-
sa ja Ruotsissa jo 1990-luvun alusta saakka. Näitä vertaistukimuotoja on tarjottu
muun muassa vanhempien avioeron, päihderiippuvuuden tai perheväkivaltaa ko-
keneille lapsille. Ryhmistä saadut kokemukset ovat olleet erinomaisia ja Suomes-
sakin vertaisryhmätoiminta on yleistynyt 2000-luvulle tultaessa. Lasten ryhmien
rinnalla toimivat usein myös vanhempien ryhmät, sillä lapsen ja vanhemman
osallistuminen omiin ryhmiinsä samanaikaisesti on yhdistävä kokemus. Keski-
Suomen Ilona-leirillä samanaikaisesti lasten vertaisryhmän kanssa oli sekä biolo-
gisille että sijaisvanhemmille omat vertaisryhmänsä. (Sijoitettujen lasten vertais-
ryhmämalli. Ohjaajan käsikirja 2006, 8-9.)

Sijoitettujen lasten vertaisryhmiä järjestetään Suomessa usealla paikkakunnalla.
Vertaisryhmiä ovat järjestäneet muun muassa Pelastakaa lapset ry, Pesäpuu ry,
eri kuntien perheneuvolat ja lastenkodit. Pesäpuu ry:n järjestämiä vertaisryhmiä
on järjestetty yhteensä jo 30, ja näihin ryhmiin on osallistunut lähes 130 lasta. Ke-
rätyn palautteen mukaan sijoitetut lapset ovat kokeneet leirin mielekkäänä ja heil-
le on ollut tärkeää tavata muita sijoitettuja lapsia sekä tulla kuulluksi. Lapset ovat

pitäneet ryhmän toiminnallisuudesta ja saaneet ystäviä. (Mts.10–11.) Yksi ohjaamamme vertaisryhmän lapsista oli osallistunut aiemmin Pesäpuu ry:n järjestämään vertaisryhmään.

Pesäpuu ry on vuonna 1998 perustettu lastensuojelujärjestö, joka ylläpitää valtakunnallista lastensuojelun erityisosaamisen keskusta. Järjestön tavoitteena on pyrkiä laadukkaaseen ja suunnitelmalliseen lastensuojelutyöhön. Pesäpuun työkentelyn keskiössä ovat lastensuojelun asiakkaina olevat lapset, erityisesti sijoitetut lapset. Pesäpuulle on tärkeää, että lapsen ääni kuuluu entistä selvemmin lastensuojelutyössä. Tämän vuoksi järjestö tuottaa myös konkreettisia työvälineitä lasten kanssa tehtävään työhön. (Pesäpuu ry.) Näitä välineitä käytimme paljon lasten vertaisryhmätyöskentelyssä Ilona-leirillämme.

Vaikka lasten vertaisryhmiä ohjaavatkin aikuiset, keskeistä ryhmän toiminnassa on lasten keskinäinen vuorovaikutus. Suoninen-Erhiön (2005, 10) mukaan vertaisryhmä auttaa lasta työstämään tunteitaan ja selkiyttämään elämäntarinaansa. Ryhmässä lapsi voi käsitellä huostaanotto- ja sijoituskokemuksiaan samankaltaisia asioita läpikäyneiden ikätovereidensa kanssa. Vertaisryhmässä lapsi voi opetella erilaisten tunteiden ilmaisua, sosiaalisia taitoja ja saada tukea itsetunnolle. Tunneilmaisun laajentuminen ja tunteiden tunnistaminen helpottavat hankalien asioiden läpikäymistä, ja vertaistuki auttaa jaksamaan. Sijoitettujen lasten vertaisryhmässä käytetään toiminnallisia menetelmiä, kuten esimerkiksi muovailua, piirtämistä, roolileikkejä ja liikunnallista toimintaa. Ne rohkaisevat lasta keskustelemaan kokemuksistaan ja toimivat osittain myös vaihtoehtona puhumiselle. (Sijoitettujen lasten vertaisryhmämalli. Ohjaajan käsikirja 2006, 20–22.)

Sijoitettujen lasten vertaisryhmän ohjaaminen on mielestämme antoisaa, mutta samalla vaativaa: lapsen tunneryöpyt on pystyttävä ottamaan vastaan kauhistumatta tai säikähtämättä, eikä lapsen kokemia tunteita saa mitätöidä. Vertaisryhmän on tarkoitus olla lasta vahvistava ja voimauttava. Tähän voidaan päästä korostamalla lapsen vahvuuksia ja elämän hyviä puolia, kuitenkin vähättelemättä lapsen negatiivisia kokemuksia. (Suoninen-Erhiö 2005, 10–11.) Oman kokemuk-

semme mukaan lapsen persoona ja ryhmähenki vaikuttavat paljon keskustelun avoimuuteen ja lasten osallistumiseen. Keski-Suomen Ilona-leirillä lasten vertaisryhmässä osa lapsista pystyi puhumaan sijoituksestaan ja siihen liittyvistä tunteista luontevammin kuin toiset.

8.2 Lasten vertaisryhmätoiminta Ilona-leirillä

Lähtiessämme mukaan Keski-Suomen Ilona-projektiin emme tienneet, millaisen vertaisryhmän saisimme ohjattavaksemme. Tiesimme, että kyseessä tulisi olemaan sijoitetuista lapsista ja nuorista koostuva ryhmä, jossa saattaisi olla mukana myös sijaisvanhempien biologisia lapsia. Projektin edetessä kuntien sosiaalityöntekijät rekrytoivat leirille kuusi perhekuntaa, joiden lapsista tuli vertaisryhmämme. Perhekuntia koskevassa palaverissa saimme tietoa jokaisen perhekunnan ja sijoitetun lapsen tilanteesta. Tässä vaiheessa saimme tietää, että ryhmämme tulisi koostumaan ensisijaisesti pojista, mikä tulisi vaikuttamaan tekemiimme toimintasuunnitelmiin toiminnan osuuden lisäämisellä.

Kuvio 12. Lapset Twisterin lumoissa.

Alun perin oli ajatuksena tehdä useampi lasten ja nuorten vertaisryhmä. Yksi ryhmä olisi koostunut sijoitetuista lapsista, toinen nuorista. Perheiden biologiset

lapset olisimme jakaneet vielä omaksi ryhmäkseen. Palaverissa kuitenkin ilmeni, että sijoitettuja lapsia ryhmäämme tulisi vain kuusi, jotka ovat kaikki suurin piirtein samanikäisiä. Yhteensä lapsia oli yhdeksän. Päätimme yhdistää kaikki leirille tulevat lapset samaan ryhmään.

8.3 Lasten vertaisryhmän tavoitteet

Keski-Suomen Ilona-leirillä lasten vertaisryhmän tavoitteita ja toimintoja suunniteltiin soveltaen Pesäpuu ry:n kehittämää sijoitettujen lasten vertaisryhmämallia. Ryhmän tavoitteellisuuteen kiinnitimme huomiota jo suunnitteluvaiheessa, ja jokaisella yksittäisellä toiminnalla oli oma tavoitteensa. Suunnitteluryhmän kanssa sovitut teemat antoivat viitteitä lasten vertaisryhmän aiheille. Lasten ryhmän ohjaamisessa pyrimme toimimaan mahdollisimman lapsilähtöisesti ja joustavasti. Vaikka olimme suunnitelleet ryhmän toiminnan tarkasti, kuuntelimme silti lasten toiveita ja muutimme suunnitelmia, jos tilanne niin vaati.

Ensimmäisellä leirikerralla kiinnitimme lasten ryhmässä erityistä huomiota tutustumiseen ja ryhmäytymiseen, koska tärkeä osa toimivaa ryhmää on hyvä ryhmähenki. Vertaisryhmän ensimmäisen tutustumisleikin tavoitteena oli johdattaa lapset oivaltamaan kaikkia heitä yhdistävä tekijä, sijaisperheessä asuminen. Halusimme puhua alusta alkaen avoimesti siitä, että lapset ovat sijoitettuja lapsia. Yhtenä sijoitettujen lasten vertaisryhmän tavoitteena onkin saada lapsi tietoiseksi siitä, ettei hän ole ainoa sijoitettu lapsi (Sijoitettujen lasten vertaisryhmämalli. Ohjaajan käsikirja. 2006, 22). Ensimmäisellä leirikerralla pyrimme myös konkretisoimaan perhekuntakukan avulla lapselle hänen perhekuntansa. Perhekuntakukkaa on käytetty myös aiemmilla Ilona-leireillä (Mikkola & Vaahtera 2006, 25).

Keski-Suomen Ilona-leirillä lasten vertaisryhmässä yhtenä tavoitteena oli auttaa lasta käsittelemään kiintymyssuhteita ja lojaliteettiristiriitoja. Kiinnitimme paljon huomiota lasten tunteisiin ja niiden nimeämiseen. Yhtenä suurena koko leirin läpi kulkevana tavoitteena olikin oppia sekä hyväksymään tunteet että keskustelemaan niistä. Tähän tavoitteeseen pyrimme rohkaisemalla lapsia toiminnallisten menetelmien avulla, esimerkiksi käyttämällä Pesäpuu ry:n tunnepyörää. Koska

lapsi oli toimintamme keskiössä, ohjaajina pyrimme saamaan lapsen äänen kuuluviin koko leirin ajan. Lapsen aloitteesta annoimme myös kahdenkeskeistä aikaa, jolloin lapsi sai puhua luotettavan aikuisen kanssa haluamistaan asioista.

Kuvio 13. Lasten kanssa ulkoilemassa.

Lapsen itsetunnon ja minäkäsityksen vahvistaminen oli yksi tavoitteistamme. Vertaisryhmässä pyrimme tukemaan lasten omanarvontunnetta ja auttamaan lapsia löytämään omia voimavarojaan voimauttavan toiminnan avulla. Vertaisryhmän tavoite on vaikuttaa positiivisesti sijoitetun lapsen kehitykseen ja traumaattisista kokemuksista selviytymiseen keskittymällä lapsen tarpeisiin (Sijoitettujen lasten vertaisryhmämalli. Ohjaajan käsikirja. 2006, 20).

8.4 Mitä tehtiin ja kuinka se onnistui?

Suunnittelimme toimintamme pitkälti Sijoitettujen lasten vertaisryhmämallin ohjaajan käsikirjan (2006) mukaan, jonka on kehittänyt Pesäpuu ry yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden ja sijaisperheiden kanssa. Käsikirja sisältää sijoitettujen lasten kanssa työskentelyssä käytettävän yksityiskohtaisen ryhmämallin, jota sovelsimme oman vertaisryhmämme runoksi leirin ajaksi. Samantyyppistä runkoa nou-

dattelivat myös aikuisten vertaisryhmät. Sekä lasten että aikuisten ryhmissä käsiteltiin samoja teemoja, joten ryhmät täydensivät toisiaan.

Suurella osalla lasten vertaisryhmän toimintaa käytimme Pesäpuu ry:n lapsilähtöisiä ja voimavarakeskeisiä välineitä, jotka on kehitetty lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelyyn lastensuojelussa. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset korttisarjat, kirjat ja tarinat, tunnesäätilakartta ja tunnepyörä. Välineet soveltuvat muun muassa keskustelun avaamiseen, virittäytymiseen, tunteiden käsittelyyn, vaikeiden asioiden puheeksi ottamiseen ja itsetunnon tukemiseen. Osa käyttämistämme välineistä oli meille entuudestaan tuttuja esimerkiksi koulusta tai työelämän myötä. (Mts. 51.)

Jokaisen leirikerran alussa ja lopussa käytimme lasten kanssa **tunnesäätilakarttaa ja -kortteja**. Niiden avulla havainnollistetaan lasten tunnetiloja ja niiden vaihtelua sekä opitaan nimeämään tunteita. (Mts. 53.) Itse käytimme tunnesäätilakarttaa myös palautteen keräämiseen. Jokainen lapsi sai valita omaa tunnetilaansa vastaavan säätilakortin, jossa vaihtoehtoina olivat aurinkoinen, puolipilvinen, saateinen ja myrskyinen sää. Haasteena toiminnassa oli välillä aidon palautteen saaminen. Usein lapset valitsivat aurinkoisen sään, eivätkä osanneet antaa kritiikkiä tai perustella valintaansa. Aiheeseen olisi voinut virittyä keskustellen rauhallisesti, jolloin tulokset olisivat voineet olla totuudenmukaisempia.

Ensimmäisenä leiriviikonloppuna lasten vertaisryhmän teemana oli ”Kahdet vanhemmat ja kiintymys”. Tavoitteena oli konkretisoida lapselle hänen perhekuntansa ja tuoda avoimesti esille kaksien vanhempien olemassaolo. Aihetta käsitelimme askartelemalla **perhekuntakukan**, jonka keskiosaan lapsi asetti itsensä. Ympäri hän asetti ne ihmiset ja eläimet, joiden koki kuuluvan omaan perhekuntaansa. Lapsen perhekunnan konkretisoimiseen käytimme myös Pesäpuu ry:n **Nalle-kortteja**, joiden erikokoisten ja erinäköisten nallejen joukosta lapsi sai rakentaa oman perhekuntansa ja kertoa perheestään halutessaan muille. Perhekuntakukan askartelu sujui suunnitelmien mukaisesti, ja Nalle-korttien ideankin lapset ymmärsivät hyvin. Haasteena koimme ohjeistuksen antamisen ja aiheen syventämisen. Emme ehkä päässeet aivan asian ytimeen, sillä lapset eivät tun-

tuneet ottavan tehtävää tosissaan. Lapset olisi voinut jakaa pienryhmiksi, jolloin yksilöllistä huomiota olisi voinut antaa enemmän.

Perhekuntakukan lisäksi vanhemmille ilonaiheeksi askartelimme vielä **kollaasin** omista vanhemmista, johon sai piirtää tai leikata lehdistä positiivisia asioita molempiin vanhempiin liittyen. Tavoitteena oli luoda kaksista vanhemmista rikkaus, mukava ja voimauttava asia. Kollaaseista koottiin pieni näyttely, jossa lapset esittelivät töitä vanhemmilleen. Lapsille kollaasin tekeminen oli mieluista, ja kaikki keskittyivät tehtävään tosissaan. Huomasimme, että lapsille oli haasteellista keksiä biologisiin vanhempiinsa liittyviä asioita, eli he eivät selvästikään tunteneet biologisia vanhempiaan hyvin. Tuntui, että lapset oivalsivat sen itsekkin. Tästä saimme viitteitä jatkotyöskentelyä varten.

Toisella leirikerralla, helmikuuisena lauantaina, lasten teemallisen vertaisryhmän aiheena oli ”Lojaliteettiristiriidat”. Tavoitteenamme oli tehdä ryhmän kokemat sijoitukseen liittyvät tunteet hyväksytyiksi ja luoda ryhmään vertaistuellinen ilmapiiri siitä, että sijoitettu lapsi ei ole ainoa tilanteen ja tunteet kokenut. Orientoimme lapset aiheeseen **lukemalla Tiina Holmbergin kirjan** Kun maasta sataa vettä, joka käsittelee sijoitusta sekä sijaislapsen että perheen biologisen lapsen näkökulmasta. Kirjan lukemisen jälkeen keskustelimme aiheesta lasten kanssa. Keskustelua syntyi, ja lapsilla oli yllättävän paljon sanottavaa aiheesta; kirja herätti tunteita ja kysymyksiä. Keskustelun lomassa muovailimme **onnenamuletit** askartelumassasta. Muovailu oli lapsia rauhoittavaa, joten keskustelu sujui luontevammin. Sijoitettujen lasten vertaisryhmämallin ohjaajan käsikirjassa (2006, 90) amuletille annetaan myös voimaa antava ja onnea tuova merkitys. Jälkeenpäin ymmärsimme, että keskustelu olisi ollut syytä kirjata tarkemmin leirin jatkoo ajatellen.

Seuraava aihe vertaisryhmässä oli ”Tunteet”. Tällä kertaa tavoitteena oli tunnistaa omat tunteet sekä hyväksyä ne. Kävimme aiheita läpi lukemalla lapsille äänneen Sijoitetun lapsen vertaisryhmämallikansiosta (2006, liite 10) aiheeseen tarkoitettua **Tove Janssonin näkymättömän lapsen tarinan muunneltuna**. Sopivissa kohdissa tarinaa mietimme, mitä tunteita kullakin tarinan hahmolla oli, ja

tämän lapset saivat osoittaa Pesäpuu ry:n **tunnepyörän** avulla. Aluksi kävimme lapsijohtoisesti läpi kaikki tunnepyörään sijoitetut tunteet ja niiden merkityksen, jotta lasten olisi helpompaa osallistua toimintaan. Tunnepyörä sai lapset keskustelemaan niukasti mutta antoisasti. He eivät oma-aloitteisesti yhdistäneet tunteita omaan elämäänsä, ja keskustelu sujui ainoastaan ohjattuna. Olimme iloisia, että lapset osasivat nimetä tunteita ja asettaa toisen asemaan. Keskustelussa nousi yhden lapsen kohdalla esiin asia, jota käsiteltiin leirillä myös aikuisten kesken. Asian oli luottamuksellinen ja sen selvittäminen yhdessä toi ryhmähenkeä myös meihin ohjaajiin.

Kuvio 14. Tunnepyörässä.

Viimeisellä leirikerralla jatkoimme aiheesta ”Tunteet”. Tällä kertaa tavoitteena oli ilmaista erilaisia tunteita vanhemmille. Tähän pyrimme kirjoittamalla **yhteisen kirjeen kaikille vanhemmille**. Kirjeeseen koottiin lasten terveisiä sekä biologisille että sijaisvanhemmille. Kirjeen sisältö muodostui yhteistyössä lasten kesken, ja me ohjaajat toimimme lähinnä keskustelun virittäjinä ja kirjaajina. Kirjeen sisältö oli pääasiassa erilaisista asioista kiittämistä ja muita positiivisia ajatuksia aikuisille. Kirje luettiin ääneen koko leiriporukalle viimeisellä leirikerralla. Kirjeen kirjoittaminen ei onnistunut suunnitelmien mukaisesti, vaikkakin saimme kirjeen lopulta aikaiseksi. Aroista asioista puhuminen oli isossa ryhmässä haastavaa, ja lapsia

piti toistuvasti kannustaa ja ohjeistaa. Lapset halusivat kovasti kirjoittaa kirjeen, mutta valitsimme ehkä väärän työstämistavan. Olisi voinut olla parempi, että jokin olisi saanut kertoa kahden kesken ohjaajalle terveisensä kirjeeseen. Olimme voineet myös tehdä valmiin kirjepohjan lapsille, johon he olisivat jatkaneet lauseita haluamallaan tavalla. Kun kirje luettiin ääneen, huomasimme sen olevan mukava hetki sekä lapsille että aikuisille.

Koko leirin ajan olimme valokuvanneet lasten ja perhekuntien toimintaa, hauskoja hetkiä ja tilanteita. Erikoisuutena lapset saivat pukeutua erilaisiin rooleihin, jotka myös **valokuvattiin**. Lopuksi leirillä otetuista kuvista koottiin hieno valokuvanäyttely, jonka lapset järjestivät aikuisille alkupaljoineen, avausnauhoineen ja puheineen. Tarkoituksena oli valokuvauksen ja näyttelyn kautta voimauttaa lapsia ja kohottaa heidän oman arvion tuntoaansa, nostaa heidät asiantuntijan asemaan omassa elämässään.

9 VALOKUVAAMINEN KESKI-SUOMEN ILONA-LEIRILLÄ

9.1 Taustaa valokuvatyöskentelylle

Idean valokuvauksen käyttämiseen lasten vertaisryhmätyöskentelyssä saimme ohjaajamme Meeri Pekosen kurssilta, jossa käsitelimme voimauttavaa valokuvausta sijaishuollossa olevien lasten kanssa työskenneltäessä. Ideaa tuki myös Miina Savolaisen toteuttama Maailman ihanin tyttö –projekti. Voimauttava valokuva ei ole Savolaisen mukaan valokuvaterapiaa, vaan terapeuttinen taidekasvatusmenetelmä, jota kuka tahansa voi tutustumisen jälkeen käyttää työssään tai muilla elämänsä osa-alueilla (Maailman ihanin tyttö). Ilona-leirillä toteuttamamme valokuvaustyöskentely ei ole voimauttavaa valokuvausta sen terapeuttisessa merkityksessä, vaan olemme muokanneet oppimaamme käytäntöön ja leirin tarkoituksiin sopiviksi.

Kuvio 15. Pupun asussa.

Miina Savolainen kehitteli valokuva voimauttajana – menetelmän ”Maailman ihminen tyttö” –projektin myötä, joka oli hänen Taideteollisen korkeakoulun lopputyönsä. Neljä vuotta kestäneessä projektissa oli mukana helsinkiläisen lastenkodin tyttöjä, joita autettiin tuomaan näkyväksi itsestään sellaisia puolia, jotka eivät lastenkodin arjessa näy. Samalla tavoin Ilona-leirillä autettiin vertaisryhmän lapsia menemään erilaisiin rooleihin, jotka ovat kaikkea muuta kuin sijoitetun lapsen – tai ylipäättään lapsen –roolit. Erilaisten roolien kokeilu mahdollistaa oman identiteetin rakentamisen. Valokuvaustilanne ja siinä syntyvä vuorovaikutus mahdollisti sekä ohjaajalle että lapselle keskittymisen lapsen erityisyyden näkemiseen, ihmisellä on tarve tulla hyväksytyksi ja nähdyksi. Samalla lapsi sai yksilöllistä huomiota. Tämänkaltainen kokemus omasta yksilöllisyydestä ja ainutlaatuisuudesta on se pohja, josta ihmisen sisäinen voimaantuminen lähtee.

9.2 Valokuvauksen merkitys työskentelymenetelmänä

Leirillä toteuttamamme valokuvaaminen ei ollut varsinaisesti terapeutista, mutta on kuitenkin hyödyllistä tietää teoriapohja käyttämämme työskentelymenetelmän

alla. Valokuvan terapeuttinen voima perustuu sen todistusvoimaan ja elämyksellisyyteen. Arkikäytössä valokuva voidaan kokea todisteena olemassa olevasta tapahtumasta, vaikka sen tiedetään olevan samalla rajallinen näkökulma todellisuuteen. Kuvien avulla toiveet, unelmat tai näkymättömiin jääneen voi muuttaa todeksi. Valokuvat linkittyvät myös yksilön elämäntarinan vaiheisiin, perhesuhteisiin ja minäkäsitykseen. Valokuvat ovat kuin peili, josta voi nähdä erilaisia puolia itsestään ja omakuvien kautta voi opetella katsomaan itseään suopeammin ja näin ollen pyrkiä vahvistamaan omanarvontunnettaan. Kuvat tavoittavat sellaista, mitä ei voi sanoilla ilmaista. (Maailman ihanin tyttö.)

Kuvio 16. Hurja merirosvo.

Valokuva on kaksiulotteinen, pysähtynyt ja rajattu näkökulma todelliseen maailmaan, joten se myös pelkistää asioita. Pelkistäminen tekee valokuvan näyttämät asiat selkeämmiksi, ymmärrettävämmiksi. Valokuvaa ei oikeastaan vain katsota, se koetaan tunnetasolla ja useilla aisteilla. Kuvien kautta päästään nopeammin syvemmälle, tunnetasolle ja mielikuvamaailmaan. Tästä johtuen menetelmä an-

taa paljon myös ihmisille, joille verbaalisuus ei ole luontevin tapa jäsentää omaa elämää. (Mt.)

9.3 Valokuvanäyttely Ilona-leirillämme

Valokuvausta käytimme koko leirin ajan sekä dokumentointikeinona että näyttelymateriaalin kokoamiseen. Leirin alussa pyysimme jokaiselta erikseen kirjallisen luvan valokuvien käyttämiseen leirin ulkopuolisissa yhteyksissä, kuten esimerkiksi opinnäytetyössämme. Leirillä ottamistamme kuvista kokosimme lasten avustuksella valokuvanäyttelyn viimeiselle leirikerralle. Pyysimme lapsia tuomaan rekvisiittaa ja erilaisia roolivaatteita mukaan toiseksi viimeiselle leirikerralle, jolloin käytimme iltapäivän pukeutumiskuvien ottamiseen. Mukana oli muun muassa prinsessapukuja, intiaanipäähineitä, nyrkkeilyhanskoja ja hirviöasusteita.

Kuvio 17. Valokuvanäyttelyssä.

Havaitsimme lasten nauttivan roolivaatteisiin pukeutumisesta ja valokuvauksen kohteena olemisesta. Jokainen lapsi sai yksilöllistä huomiota meiltä ohjaajilta ja lasten keskinäinen vuorovaikutus oli erittäin positiivista ja antoisaa. Otimme useita kaverikuvia ja lopulta lapset innostuivat pukemaan meille ohjaajillekin roolivaatteita. Koko roolivaatekuvaus pidettiin salassa vanhemmilta, koska halusimme yllättää heidät seuraavalla kerralla.

Kuvio 18. Kuvia saduttamassa.

Valokuvista teetimme suurenokset, jotka kiinnitimme yhdessä lasten kanssa kehyksiin viimeisellä leirikerralla. Lisäksi keräsimme kuvatekstit jokaiseen valokuva-kehukseen **saduttamalla** lapsia, eli lapset saivat kertoa omin sanoin valokuvista, ja ohjaajat kirjasivat ylös sanatarkasti lapsen kertomukset. Lapset osallistuivat kaikkiin valokuvanäyttelyn valmisteluihin. Korostimme, että näyttely oli arvokas tilaisuus, jossa aikuiset pääsisivät ihastelemaan koko Ilona-leirin toimintaa ja lapset olisivat näyttelyn asiantuntijoita. Lapset innostuivatkin kovasti ajatuksesta ja valmistivat yhdessä puheen, joka pidettiin ennen näyttelyn avajaisia. Valokuvanäyttelyssä tunnelma oli rauhallinen ja viihtyisä. Lapset esittelivät mielellään vanhemmilleen valokuvia ja kertoivat näyttelyn kokoamisesta. Näyttelyssä lapset saivat kuvia esitellessään kaipaamaansa sosiaalista hyväksyntää ja myönteistä palautetta muilta lapsilta sekä vanhemmiltaan. Mielestämme valokuvanäyttely oli loistava tapa päättää Keski-Suomen ensimmäinen Ilona-leiri.

10 POHDINTAA KOKO LEIRIPROJEKTISTA

10.1 Tavoitteiden toteutuminen

Keski-Suomen Ilona-projektin tarkoituksena oli parantaa perhekuntien sisäistä vuorovaikutusta. Tämän toteutuminen alkoi näkyä jo leirin aikana lasten lähentymisenä biologisiin vanhempiinsa sekä kaksien vanhempien välittömämpänä suhtautumisena toisiinsa. Erityisesti leirin keskikohdan jälkeen oli nähtävissä läheisiä hetkiä lasten ja biologisten vanhempien välillä. Leirillä perhekuntien jäsenet oppivat tuntemaan toisiaan puolueettomalla maaperällä, mikä varmasti auttaa luontevien suhteiden syntymisessä. Yhdessä tekeminen auttoi myös biologisia ja sijaisvanhempia lähentymään toisiaan. Leirin aikana havaitsimme kasvavaa arvostusta ja luottamusta heidän välillään. Yhteydenpito on tulevaisuudessa paljon helpompaa, kun lapset, biologiset vanhemmat ja sijaisperheet tulevat tutuiksi keskenään (Hänninen 2007, 14).

Kuvio 19. Yhteisissä ulkoleikeissä.

Koko Keski-Suomen Ilona-projekti lähti käyntiin sijoitetun lapsen tarpeista nähdä kahdet vanhempansa yhdessä toimimassa. Emme ole täysin vakuuttuneita siitä, toteutuiko projektin lapsilähtöisyys niin hyvin kuin ajatuksena oli. Oman näkemuksemme mukaan leiri oli pääsääntöisesti lapsille, joiden vanhemmatkin kutsuttiin mukaan perhekuntana. Suunnitelmissa asiat näyttävät helposti erilaisilta kuin todellisuudessa ovat. Esimerkiksi leirin päiväohjelmassa painotettiin kaikille aikataulussa pysymistä. Kuitenkin usein ruokailun alkaessa huomasimme, että aikuisten ryhmä ei lopettanut sovittuna aikana. Tämä aiheutti lapsille turhaa odottelua ja ihmettelyä. HavaitSIMME myös, että vaikka leirille lähdettiin alun perin lapsen tarpeista, aikuisillakin oli paljon puhuttavaa sijoituksen tiimoilta. Moni kertoikin, että leiri on ensimmäinen paikka, jossa omista tunteista asiaan liittyen voi kertoa avoimesti. Uskomme lasten kuitenkin viihtyneen leirillä ja leirille osallistumisen antaneen perhekunnalle tilaisuuden miettiä omaa tilannetta ja omia ajatuksia siitä.

Erytisen positiivisena on mieleemme jäänyt leiriläisten motivaatio osallistua leirille. Osallistumiseen sitoutuminen oli hyvää, vain muutamat joutuivat jäämään osalta leiriä pois ja osa saapui jokaiselle leirikerralle pitkänkin matkan takaa. Harmittavasti osa lapsista sairastui toisen leirin aikaan, mutta hekin olivat taas seuraavalla kerralla mukana. Leiriporukasta näki, että kaikki osallistujat oli valittu tarkkaan. He kaikki olivat leirikuntoisia ja valmiita osallistumaan, näin leirin ilma-
piiri pysyi mukavana ja avoimena. Jäimme kaipaamaan sosiaalityöntekijöiden osallistumista leirille, mikä ei heidän ajanpuutteensa vuoksi onnistunut. Myös heidän panoksensa olisi hyvä saada mukaan toimintaan, koska juuri sosiaalityöntekijä on se, joka perheen kanssa tulee jatkossakin työskentelemään. Osa leiriläisistä sai Ilona-leirin aikana kipinän ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijäänsä ja varata aikaa palaveria varten. Sosiaalityöntekijöiden jalkautuessa käytännön työhön voisi asiakkaiden kynnys ottaa heihin yhteyttä madaltua. Yksi leiriläisistä mainitsikin siitä, kuinka ei halua häiritä omaa sosiaalityöntekijää, koska tämä vaikuttaa kiireiseltä.

10.2 Leiripalautteet

10.2.1 Lasten antama palaute

Palautetta keräsimme sekä aikuisilta että lapsilta, jotta saisimme tietoa Ilona-leiristä, toiminnan onnistumisesta ja ohjaajista. Palautteen perusteella voidaan miettiä, mihin suuntaan Ilona-leiritoimintaa kehitetään jatkossa.

Ilona-leirin kuluessa lapsilta kerättiin palautetta kolmella eri tavalla: tunnesäätilakartalla, hymiöpalautteella ja avoimella palautelomakkeella. Jokaisen leirikerran alussa ja lopussa käytetty tunnesäätilakartta orientoi lapsia vertaisryhmän aloittamiseen ja lopettamiseen, mutta kertoi meille myös, kuinka päivä oli lasten mielestä sujunut. Käytimme leirin lopuksi kahta erilaista, anonyymia palautteenantotapaa.

Hymiöpalautteessa (liite 1) lapset saivat merkata, millaisen kasvojen ilmeen mikäkin toiminto heille toi: hymyn, neutraalin ilmeen vai surullisen naaman. Lasten vertaisryhmän toiminnoista arvioitavina olivat esimerkiksi perhekuntakukka, tunnepyörä ja ulkoleikit. Palautelomakkeen palautti täytettynä kuusi yhdeksästä leiriläisestä. Yleisesti ottaen hymiöpalautteella saatiin hymyarviointeja leirin toiminnoista, vain tunnepyörä ja ulkoleikit olivat saaneet kumpikin yhden surullisen naaman. Neutraalin ilmeen oli yleisesti ottaen valinnut yksi leiriläinen jokaisessa toiminnossa. Vanhemmille kirjoitettu kirje oli palautteella arvioituna jakanut eniten lasten mielipiteitä, sillä kolme oli arvioinut sen hymyn arvoiseksi, ja loput kolme neutraalin ilmeen arvoiseksi. Hymiölomakkeella saamamme palaute on miltei ainoastaan positiivista, ja tämän vuoksi jäimme miettimään palautteiden todentekoisuutta. Olisimme toivoneet rakentavampaa palautetta, mutta ymmärrämme lasten iät huomioon ottaen, että Ilona-leirillä oli helppo viihtyä ja toimia muiden lasten kanssa.

Toisessa palautelomakkeessa (liite 2) lapsilta pyydettiin kommentteja avoimilla kysymyksillä. Lomakkeen kysymykset koskivat koko leiriä, lasten vertaisryhmää sekä sijaisperheessä asumista. Tämän lomakkeen palautti seitsemän lasta, tosin

yksi heistä oli vastannut vain yhteen kysymykseen. Kysymykset oli muokattu Sijoitettujen lasten vertaisryhmämalli –kansion sisältämästä vertaisryhmän palaute-lomakkeesta. Lasten antama palaute oli lyhyttä, eikä erityisen pohdiskelevaa. Silti palautteista välittyi lasten aito mielipide kysytyihin asioihin. Esimerkkejä palautteen kysymyksistä ja vastauksista:

Millaista oli olla leirillä kaksien vanhempien kanssa? *Ihan kivaa. Tietenkin hauskaa.*

Opitko (vertais)ryhmässä jotain uutta, mitä et ennen osannut tai tiennyt, mitä? *Että vieraat ihmiset ovat näin kivoja. En oppinut.*

Mitä mukavaa odostat tapahtuvan lähitulevaisuudessa? *Että isä lähtis mun kanssa uimaan ja enemmän pilkille. Että tämä (Ilona-leiri) tulis uudestaan.*

Lasten antama palaute kertoi meille, että suunnittelemamme toiminnot onnistuivat hyvin ja olivat pidettyjä. Oli hyvä saada palaute myös kirjallisena, vaikka toki saimme lapsilta myös välitöntä palautetta leirin aikana. Toimintaa voi tietenkin aina kehittää entisestään, esimerkiksi me olisimme voineet huomioida lasten ikäkauman paremmin tai kirjata havainnoitejamme vertaisryhmästä tarkemmin ylös. Palautteen perusteella olemme kuitenkin tyytyväisiä omaan toimintaamme Ilona-leirin ohjaajina.

10.2.2 Aikuisten antama palaute

Yhtenä Jyväskylän yliopiston sosiaalityön opiskelijoiden tehtävänä oli kerätä ja koota Keski-Suomen Ilona-leirin palaute aikuisilta (liite 3). Palaute kerättiin viimeisellä leirikerralla nimettömänä, mutta vastauksista ilmenee kuitenkin, onko vastaaja sijais- vai biologinen vanhempi. Lomakkeeseen on vastattu sekä sanallisesti että rastittamalla sopiva vaihtoehto.

Pääpiirteittäin palautteesta ilmenee, onko Ilona-leiri tukenut biologisten ja sijaisvanhempien välejä, muuttanut roolia vanhempana tai miten leiri on vaikuttanut

lapseen aikuisten näkökulmasta. Palautetta pyydettiin myös yleisistä leirijärjestelyistä. Suurin osa palautteesta oli positiivista, ja vanhemmat kokivat perhekuntatyöskentelyn tuoneen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Aikuisten antaman palautteen mukaan kymmenen yhdestätoista vastaajasta kokee leirin lisänneen biologisen ja sijaisvanhemman välistä luottamusta. Kaikki vastanneet kokivat Ilona-leirin parantaneen jollain tavalla perhekunnan sisäistä yhteistyötä. Esimerkkejä palautteen kysymyksistä ja vastauksista:

Ilona-leiri on lisännyt syntymä- ja sijaisvanhempien välistä luottamusta.

On käsitelty paljon asioita (myös vaikeita) ja silti on ollut rohkeavaa huomata, että on pystytty puhumaan avoimesti ja rohkeasti. (sijaisvanhempi)

Saatu tukea vaikeisiin keskusteluihin. Tunteet purkautunut – sitä kautta avoimuus syntynyt. (biologinen vanhempi)

Ilona-leiri on vahvistanut rooliani vanhempana.

Vanhempana olon rooli on vaikeasti mitattava asia, mutta toivon vahvistuneeni. (sijaisvanhempi)

Tunteiden läpikäyminen vahvistanut identiteettiä äitinä. Kipeiden tunteiden purku – tilalle tullut vahvuutta. (biologinen vanhempi)

Oman opinnäytetyömme ja leiritoiminnan kannalta merkittävää oli tieto siitä, miten vanhemmat kokivat lapsen hyötynneen Ilona-leiristä. Sekä sijais- että biologiset vanhemmat pitivät tärkeänä, että lapsi on nähnyt molempien vanhempiansa tulevan hyvin toimeen keskenään, mikä oli yksi leirin tärkeimmistä tavoitteista. Sijaisvanhemmat korostivat vastauksissaan lasten vertaisryhmän merkitystä ja sitä, että lapsi saa kokemuksen siitä, ettei ole ainoa sijaisperheessä kasvava lapsi. Tätä tunnetta halusimme lapsissa herättää, joten palautteiden perusteella sekä lasten vertaisryhmä että perhekunnittainen toiminta olivat onnistuneita, ja saavutimme niiden osalta tavoitteemme.

Lapseni on hyötynyt Ilona-leiristä.

Uskoisin, että on hyötynyt. Oppinut tuntemaan paremmin biologisen vanhempansa + hyvää kasvattavaa toimintaa, samassa tilanteessa olevien kavereiden kanssa. (sijaisvanhempi)

Lapsen on ollut hyvä nähdä, että vanhemmat tulevat hyvin toimeen keskenään. Yhteiset pelit ja leikit (myös vapaa-aika) ovat olleet mukavia. (biologinen vanhempi)

Ilona-leiri kokonaisuutena on onnistunut. Näistä asioista on syytä pitää ääntä. Lapsen takia tulin mielelläni tänne. (sijaisvanhempi)

Aivan ihania ihmisiä. Työntekijät osaavat asiansa hienosti. Hienoja kokemuksia, saanu puhua. Tullut ymmärretyksi. Kaikin puolin onnistunut. Vahva yhteishenki. (biologinen vanhempi)

Annetun palautteen mukaan tulevilla Ilona-leireillä voisi harkita leirikertojen lisäämistä ja leirin siirtämistä keväämmälle. Joidenkin aikuisten toiveena oli tavata samalla porukalla vielä jatkossakin. Näitä tapaamisia lienee helppo toteuttaa, ja näin lisätä leiriläisten tyytyväisyyttä Ilona-leiriin.

Mitä Ilona-leirissä olisi voinut tehdä toisin?

Olisi ollut parempi että olisi ollut 3 yöreissua. Päivän reissut oli aika raskaita eikä yhteistä vapaa-aikaa paljon jäänyt. (biologinen vanhempi)

Uusia ideoita tai muuta palautetta järjestäjille.

Toivomme että tämä kokoonpano voisi ottaa myöhemmin uusinnan. Olisi mukavaa nähdä kaikki taas. (sijaisvanhempi)

10.3 Tiedonkulku ja ohjaajien yhteistyö

Leirillä oli tarkoituksena, että sekä leiriläiset että ohjaajat ovat samalla viivalla.

Tätä olisi helpottanut vielä toteutunuttakin avoimempi ilmapiiri. Kaikki leiriohjaajat kokoontuivat työnohjaukseen jokaisen leirikerran jälkeen, mutta luultavasti täysi avoimuus olisi voinut toteutua vielä pidemmän yhteistyökokemuksen kautta.

Mahdollisilla tulevilla Ilona-leireillä tiedonkulkuun voisi kiinnittää enemmän huomiota, ja saada se saumattomaksi. Muut ohjaajat eivät aina välttämättä nähneet tai tienneet, mitä lasten vertaisryhmässä tapahtui. Me lasten kanssa toimiessa näimme lapsista täysin erilaisia puolia kuin aikuisten ryhmissä toimijat ehkä näkivät. Kahden erilaisen näkemyksen takia yhteinen tavoite voi helposti hämärtyä.

Jotkut asiat olivat ehkä meillekin niin hankalia, ettemme osanneet ottaa asioita esille. Esimerkkinä voisi mainita yhden lapsen joutumisen eräänlaiseksi ”syntipukiksi” leirin aikana. Hän saattoi itse osittain aiheuttaa roolinsa leirin alussa, mutta sen negatiivinen sävy vahvistui myös muiden toimesta. Yritimme saada lapsen paremmin mukaan ryhmään, mutta siitä huolimatta hän oli mieluummin omissa oloissaan.

Yleisesti Keski-Suomen Ilona-projekti on toiminut hyvin, niin meidän kuin luullaksemme myös muiden osallistujien puolesta. Projekti oli Keski-Suomessa ensimmäinen laatuaan, joten kaikki oli vielä uutta meille jokaiselle. Välillä mietimme, olisiko työtä ja vastuuta voinut jakaa enemmänkin tekijöiden välillä, ettei yhden ihmisen harteille tulisi liikaa lastia. Oli kuitenkin hyvä huomata, että leiri pyöri silloinkin, kun osa ohjaajista sairasti kotona. Ilona-projektin aikataulu on ollut toimiva, ja olemme saaneet siihen sovitettua myös omat tavoitteemme ja aikataulumme. Tavoitteet ovat olleet realistisia ja olemme kokeneet ne motivoivina. Hyvänä lähtökohtana projektissa toimimiseen on projektityöntekijöiden oma aktiivisuus ja osallistuminen, jolloin annetut tehtävät löytävät tekijänsä ja tulevat tehtyä.

Projektiryhmämme Keski-Suomen Ilonassa koostui monenlaisista ihmisistä. Osa oli jo aiemmin tehnyt paljonkin yhteistyötä keskenään, mikä oli ihan hyvä asia uudenlaisen yhteistyön alkamista ajatellen. Toisaalta leiriläisiä ajatellen, voisi olla vapautuneempaa puhua aroista asioistaan, jos työntekijät eivät olisi jo valmis ryhmä keskenään. Olisiko puhuminen helpompaa, jos kaikki olisivat samalla lähtöviivalla, niin ohjaajat kuin leiriläisetkin? Kuitenkin ohjatessamme lasten vertaisryhmää koimme positiivisena asiana sen, että tunsimme toisemme entuudestaan. Kun tiesimme toistemme vahvuudet ja taidot jo ennestään, oli tehtäviä ja vastuuta helppo jakaa. Pystyimme myös luottamaan toisiimme paremmin kuin ehkä ventovieraat kykenisivät.

10.4 Oman työskentelymme pohdinta

Olemme koko opinnäytetyöprojektimme ajan olleet vahvan yksimielisiä siitä, että aihevalinta oli täydellisesti onnistunut. Emme ole kertaakaan joutuneet miettimään, oliko Ilona-projektiin lähteminen huono valinta. Mielenkiintoisuutensa ja yhteiskunnallisen hyödyllisyytensä lisäksi aihe on hyvä meitä varten, kun mietimme tulevaa työelämäämme. Kaikki lisätieto sekä verkostojen luominen on tarpeen tällä alalla työskennellessä. Olemme myös olleet tyytyväisiä siihen, että pääsimme mukaan työelämään ja uutta menetelmää kehittävään projektiin, jossa olemme mukana suuressa kokonaisuudessa tekemässä tärkeää työtä. Työllä oli mielestämme uutuusarvoa, olihan se ensimmäinen Keski-Suomessa järjestetty Ilona-leiri. Edellä mainitut syyt ovat olleet suuri motivaation lähde työtä tehdesämme. Työn tekemisen teki mielekkääksi myös sen pitkäjänteisyys. Ilona-leirejä on tarkoitus järjestää vielä jatkossakin, joten toivomme opinnäytetyöstämme olevan hyötyä tuleville leirien järjestäjille maanlaajuisesti.

Oma toimintamme projektissa on ollut hyvin osallistuvaa, ja olemme pyrkineet antamaan itsestämme paljon. Pidämme omaa osuuttamme projektissa onnistuneena ja uskomme toiminnastamme olleen hyötyä perhekunnille. Vaikka keskittyminen projektiin olisi välillä päässyt herpaantumaan, emme kuitenkaan missään vaiheessa ole miettineet luovuttamista. Halu tehdä Ilona-projektia on ollut suuri koko sen ajan. Työskentelymme ryhmänä on toiminut erittäin hyvin, ottaen huomioon, kuinka paljon konkreettista työtä leirien eteen sai tehdä. Ryhmässä tekeminen on kuitenkin ollut hyvä vaihtoehto, koska jokainen on ottanut vastuuta sekä omasta panoksestaan että muiden työstä.

Ilona-leiriprojekti antoi meille paljon suunnittelu- ja ohjaamiskokemusta. Aiempaan ohjauskokemukseen syvyyttä antoi näkökulma perhekunnan ohjaamisesta, eli suunniteltaessa ja ohjatessa piti hallita suurempaa kokonaisuutta. Lasten vertaisryhmää ohjatessa saimme harjoitusta vaikean asian puheeksi ottamisessa, kun kävimme läpi lasten sijoituskokemuksia. Leirit toivat meille uutta näkökulmaa lastensuojelutyöhön verrattuna aiempaan kokemukseemme lastensuojelutyöstä

laitoksissa. Yhteistyötaidot saivat harjoitusta, kun suunnittelimme leirejä suurella, meille entuudestaan vieraalla porukalla.

Leirien aikana olisimme voineet kiinnittää entistä enemmän huomiota havaintojemme kirjaamiseen. Myös valokuvausta olisimme voineet suunnitella tarkemmin; kuka kuvat ottaa, ketkä henkilöt ovat antaneet luvan käyttää kuvia ja mistä tilanteista valokuvia otetaan. Vaikka puheeksi ottamisen harjoitusta tuli lasten vertaisryhmässä, olisimme silti voineet kertoa enemmän omista haastavaksi kokemistamme asioista ja havainnoistamme koko ohjaajaryhmän kesken.

11 JATKOTUTKIMUSHAASTEET

Kaikki Suomessa järjestetyt Ilona-leirit kuuluvat suurempaan projektikonaisuuteen, ja tältä osin leirien jatko näyttää hyvältä ja turvatulta. Keski-Suomessakin on jo edistytty, sillä kesällä 2007 järjestettiin sijoitetuille lapsille suunnattu Siivillevertaisleiri samaisessa Multamäen leirikeskuksessa. Neljä meidän leirimme lapsista osallistui myös sille. Leirillä järjestettiin sijoitettujen lasten vertaisryhmä, mutta vietettiin myös yhteistä rentoa leiriaikaa.

Oman leirimme osalta olisi tietenkin olennaista järjestää seuranta ja pitkän ajan palautekyselyitä leiriläisille. Tarkkailtavia asioita voisivat mielestämme olla ainakin se, paransiko leiri pitkälläkin aikavälillä perhekuntien sisäistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, toteutuivatko leirillä yhdessä asetetut tavoitteet tai jäivätkö leirin saavutukset voimaan. Tietenkin mukavaa olisi myös saada tietää, miten perhekunnat voivat nykyään ja mitä heidän elämäänsä kuuluu. Myös leiriläiset itse toivoivat, että voisivat tavata vielä samalla porukalla tulevaisuudessa. Tämä on mielestämme merkki onnistuneesta ryhmäytymisestä ja leiristä!

Jatkotutkimushaasteina voisi keskittyä myös lapseen, sillä olihan lapsen tilanteen parantaminen leirin päätavoite. Muutaman vuoden kuluttua leirille osallistuneilta lapsilta voisi kerätä tietoa esimerkiksi siitä, kuinka he kokivat leirin, kuinka se muutti heidän elämäntilannettaan, ja ovatko nämä muutokset pysyneet voimassa.

Muutaman vuoden vanhempina lapset osaisivat ehkä kypsemmin katsoa aikaa taaksepäin ja nähdä leirin erilaisessa valossa kuin nyt, alle vuosi leirin jälkeen. Sama koskee luonnollisesti aikuisia, jotka omalta osaltaan voisivat antaa pitkän ajan palautetta leiristä ja siitä, oliko leiri sittenkään pitkällä aikavälillä hyödyllinen.

Itsestään selvä jatkotutkimuksen aihe ovat tietenkin tulevat Ilona-leirit. Jos niitä järjestetään monia, voisi olla tarpeellista luoda tietynlainen toimiva mutta joustava leirirakenne ja leiripäivien teemoihin liittyvä materiaalipankki. Jos leirirakenne yhtenäistetään, tulisi myös luoda yhtenäiset laatukriteerit leireille. Niissä voitaisiin määritellä ja taata yhteinen laatu kaikille Suomessa järjestettäville Ilona-leireille, esimerkiksi niiden tavoitteille, toiminnoille, teemoille ja käytettäville välineille.

Koska uskomme ja toivomme, että Ilona-leirien ketjusta tulee vielä pitkä ja monivuotinen, voitaisiin jossain vaiheessa alkaa koota pitkän ajan tutkimustietoa kaikista toteutuneista leireistä ja niiden seurauksista, tavoitelluista ja yllätyksellisistä sekä leiriläisistä, heidän kehityksestään ja elämästään. Tällä tavoin saataisiin totuudenmukaista tietoa Ilona-leirien vaikuttavuudesta leiriläisten elämään.

LÄHTEET

Arvaja, E. 2006. Jyväskylän Katulähetys ry. Viitattu 7.8.2007. www.jyvaskylankatulahetys.fi.

Hakkarainen, M. 2006. Mikä ohjaa sijoituspäätöksiä. Perhehoito 22, 3, 6-7.

Heino, T. 2001. Sijoitukset sukulaisperheisiin lastensuojelussa. Aiheita-monistesarja 19/2001, Stakes. Helsinki: Stakesin monistamo.

Hänninen, A., Ruuskanen, K., Shimada, M. 2007. Keski-Suomen Ilona. Raportti perhehoidossa oleville lapsille ja heidän perhekunnilleen järjestetystä vertaistukseen perustuvasta leirikokonaisuudesta. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityö.

Hänninen, L. 2007. Ilona-leiri tukee perheitä ja perhehoitoa. Perhehoito 23, 3, 12-14.

Jyväskylän Katulähetys ry. 2006. Viitattu 7.8.2007. www.jyvaskylankatulahetys.fi, palvelut, perhetyö.

Jyväskylän kaupunki. 2002. Sosiaali- ja terveystyö. Sijaishuoltoyksikkö. Viitattu 16.9.2007. www.jkl.fi, palvelut, sosiaali- ja terveystyö, lapset, nuoret ja perhe.

Ketola, J., Kovalainen, T., Kärki, A., Paalanen, H., Wallenius, T., Vuorikivi, K., Weckström, H., Weckström, M., Wennermark, P-L. 2003. Toivo ja Ilona -projektin Ilona-osion prosessikuvaus : Sijaisvanhempien, biologisten vanhempien ja lasten yhteisten perheleiriketjujen toteutus 2000-2003. Järvenpää: Seurakuntaopisto ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Järvenpään yksikkö.

Ketola, J. 2006. Lastensuojelupalvelujen toimivuus Suomessa. Perhehoito 22, 2, 15.

Ketola, J. 2006. Pääkirjoitus. Perhehoito 22, 2, 3.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. (Sininauhaliitto, Eevan perhe –projektin julkaisu.) Painohäme.

Koisti-Auer, A-L. Huostaanotto ja sijoitus SOS-lapsikylään – lasten, vanhempien, työntekijöiden ja sosiaaliviranomaisten näkökulma. Huostaanottokriisin selvittely –projekti 2000. SOS-lapsikylä ry.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

L 5.8.1983/683. Lastensuojelulaki.

Laurila, A. 1993. Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskoti, kokemuksia ja ajatuksia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Laurila, A. 2003. Toivo ja Ilona – raportti lastensuojeluprojektista. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B raportteja 16. Helsinki: Multiprint.

Lehtinen, E. 2006. Ollaan ihmisiksi. Perhehoito 22, 4, 16–17.

Luomala, J. 2006. Sijaisvanhemmuus kiinnostaa. Perhehoito 22, 1, 6–7.

Luomala, J. 2006. Tutkittua: Sosiaalityöltä saadun tuen ongelmia ja onnistumisia. Perhehoito 22, 2, 18.

Luomala, J. 2006. Uudesta lastensuojelulaista esitys. Perhehoito 22, 4, 6–7.

Maailman ihanin tyttö. Voimauttava valokuva. Viitattu 27.10.2007.

www.voimauttavavalokuva.net, voimauttavan valokuvan menetelmä, valokuvan terapeuttisuus.

Mikkola, K. & Vaahtera, M. 2006. ”Yhdessä on mukava olla”. Lasten ja perhekuntien toiminnan suunnittelu perhekuntaleireille. Opinnäytetyön raportti. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Porin yksikkö, diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma ja sosiaalialan koulutusohjelma.

Niemi, T., Nietosvuori, L. & Virikko, H. 2006. Hyvinvointialan viestintä. Helsinki: Edita Prima.

Perhehoitoliitto ry. Viitattu 14.8.2007. www.perhehoitoliitto.fi, julkaisut.

Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Viitattu 9.8.2007. www.pesapuu.fi/, Pride, Pride-valmennus.

Pursiainen, M. & Vepsäläinen, M. 2007. Kokemuksia perhehoitoon sijoitettujen lasten osallisuudesta – kertojina lapset ja sosiaalityöntekijät. Pro gradu – tutkielma. Kuopion yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Pöytäri, J. 2000. Mitä on vertaistuki? Viitattu 12.8.2007. www.tukiasema.net, Mitä on vertaistuki?

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima.

Siekinen, R. Henkilökohtainen tiedonanto. 4.12.2007. Kehittäjäsosiaalityöntekijä.

Siitonen, J. 2000. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Viitattu 14.11.2007. <http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/html/>

Sijaisperheen ilot ja surut. 28.3.2007. MTV3, 45 minuuttia –ohjelma.

Sijaisvanhemmaksi.fi. Jokaiselle lapselle koti. 2006. Viitattu 7.9.2007. www.sijaisvanhemmaksi.fi

Sijoitettujen lasten vertaisryhmämalli. Ohjaajan käsikirja. 2006. Toim. C. Väliavaara. 2. p. Pesäpuu ry.

Sukupuu ry. Sukupuunimen tarina. Viitattu 6.8.2007. www.sukupuu.fi, tarinalaari

Suoninen-Erhiö, L. 2005. ”No kun mun äiti ei vaan voi hoitaa mua”. Sosiaaliturva 19, 10–11.

Säkkinen, S. 2007. Lastensuojelu. Teoksessa Suomalainen lapsi 2007. Tilastokeskus Stakes. Helsinki: Edita Prima.

Valkonen, L. 1996. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempi-suhteet. Stakes. Tutkimuksia 52. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Viittala, K. 2001. ”Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka”. Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaan otettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. Tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House & Lievestuore: ER-Paino.

Liite 1. Ilona-leirin palautelomake lapsille – hyymiöpalaute

ILONA-LEIRIN PALAUTELOMAKE LAPSILLE

Sinun mielipiteesi on tärkeä! Anna palautetta leiritoiminnasta. Laita rasti ruutuun, joka kuvaa mielipidettäsi.

				En osallistunut
Ryhmän sääntöjen laatiminen				
Tunnesäätila				
Perhekuntakukka				
Kuvakollaasi				
Pulkkamäki				
Amuletin muovailu				
Tunnepyörä				
Kiipeilytelineet				
Ulkoleikit				
Solmuleikki				
Valokuvaaminen rooliasuissa				
Kirje vanhemmille				
Valokuvanäyttely				
Yhteiset illanvietot				
Muu toiminta, joka jäi hyvin mieleen:				

8. Miten ryhmä auttoi sinua?

9. Haluatko sanoa jotain meille ryhmän ohjaajille?

10. Mitä ajattelet elämästäsi sijaisperheessä?

11. a) Miksi sinut on sijoitettu sijaisperheeseen?

11. b) Haluatko keskustella asiasta jonkun kanssa? Jos haluat, kenen/keiden kanssa?

12. Mitä mukavaa odostat tapahtuvan lähitulevaisuudessa?

KIITOS VASTAUKSISTA!

Liite 3. Ilona-leirin arviointilomake – aikuisten palaute

Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö (KEHYS)

ILONA-LEIRIN ARVIOINTILOMAKE

B= biologinen/syntymä vanhempi

S= sijaisvanhempi

Pyydämme vastaamaan arviointilomakkeeseen nimettömänä. Palauta lomake vastattuasi ohjajille.

Palautteesi Ilona-leiristä on tärkeä!

Merkitse rasti.

Olen	syntymävanhempi	sijaisvanhempi
------	-----------------	----------------

Merkitse rasti sopivaan kohtaan ja täydennä vastaustasi sanallisesti. Voit jatkaa tarvittaessa kääntöpuolelle.

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Ilona-leiri on parantanut tiedonkulkua syntymä- ja sijaisvanhempien välillä.					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
2. Ilona-leiri on lisännyt syntymä- ja sijaisvanhempien välistä avoimuutta.					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
3. Ilona-leiri on lisännyt syntymä- ja sijaisvanhempien välistä luottamusta.					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
4. Ilona-leiri on tuonut lisää iloa vanhemmuuteeni.					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
5. Ilona-leiri on vahvistanut rooliani vanhempana.					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin erilaiset	Jokseenkin erilaiset	Jokseenkin samantyyppiset	Täysin samantyyppiset	En osaa sanoa
6. Syntymä- ja sijaisvanhempien kasvatuseriaatteet ovat olleet <u>ennen</u> Ilona-leiriä					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
7. Syntymä- ja sijaisvanhempien kasvatuseriaatteet ovat Ilona-leirin myötä yhdenmukaistuneet.					
<i>Perusteluni</i>					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
8. Lapseni on hyötynyt Ilona-leiristä.					
Perusteluni					

9. Millaisia muutoksia Ilona-leiri on tuonut
a) arkeen?
b) yhteistyöhönne syntymä- tai sijaisvanhemman kanssa?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
10. Ilona-leiri kokonaisuutena on onnistunut.					
Perusteluni					

11. Mikä Ilona-leirikokonaisuudessa on ollut sellaista, mikä kannattaa ehdottomasti säilyttää tulevia leirejä varten?
--

12. Mitä Ilona-leirissä olisi voinut tehdä toisin?
---

13. Uusia ideoita tai muuta palautetta / terveisiä järjestäjille:
--

Kiitos vastaamisesta ja yhteistyöstä! Jatkovaa menestystä vanhemmuudessasi!

Liite 4. Ilona-leiripäivän aikataulu

klo 9.00	Yhteinen kokoontumien aamupalalle, kaikille yhteinen aloitusleikki
klo 10.00	Teemallinen vertaisryhmätyöskentely
klo 12.00	Lounas
klo 13.00	Perhekuntatyöskentely/lasten vertaisryhmätyöskentely
klo 15.00	Palaute, tunnelmien purku ja yhteinen lopetusleikki (yksipäiväisillä leirikerroilla)
klo 15.30	Välipala (kotiinlähtö yksipäiväisillä leirikerroilla)
klo 16.00	Yhteinen perhekunnittainen toiminta
klo 17.00	Päivällinen
klo 18.00	Saunat
klo 19.30	Illanvietto ja iltapala
klo 23.00	Hyvää yötä!